

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

De carne Christi aduersus quatuor hæreseis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI DE CARNE CHRIS- TI, ADVERSUS QVATVOR HÆRESES, LIBER.

Cap. I.

V¹ I F I D E M resurrectionis 3 ante istos

Sadduceorum propinquos sine contro-
uersia 4 moratam, student iniquitate, vt
eam spem negent etiam ad carnem perti-
nere, merito quoque carnem Christi

questionibus distrahunt, tanquam aut nullam omnino,
aut quoquo modo aliam præter humanam: nec si hu-
manam confiteri fuisse, prædicatum sit aduersus
illos eam resurgere omni modo, 5 que in Christum re-
surrexerit. Igitur vnde illi destruunt carnis vota, inde
nobis erunt præstruenda. Examinemus corporalem
substantiam Domini: de spiritali enim certum est. Car-
nis quæritur veritas, 6 & qualitas eius retractatur, an
fuerit, & vnde, & cuiusmodi fuerit. 7 Renuntiatio eius
dabit legem nostre resurrectioni. 8 Marcion vt carnem
Christi negaret, negavit etiam natiuitatem: aut vt na-
tiuitatem negaret, negavit & carnem: scilicet ne in-
uicem sibi testimonium redderent & responderent nati-
uitatis & caro, quia nec natiuitas sine carne, nec caro
sine natiuitate: quasi non eadem licentia hæretica & ip-
se potuisset, 9 aut admitta carne natiuitatem negare,
vt Apelles discipulus, & postea defector ipsius: aut &
carnem & natiuitatem cõfessus, 10 aliter illas interpreta-
ri, vt condiscipulus & confessor eius Valentinus, 11
Sed & qui carnem Christi putatiuam introduxit, æque po-
tuit natiuitatis quoque phantasmata confingere, vt &
conceptus, 12 prægnatus, & partus virginis, & ipsius
exinde infantis ordo 13 73 *hæretic* haberetur. Eisdem ocu-
los, eisdemq; sensibus fessissent, quos carnis opinio in-
ludit. 14 Plane natiuitas à Gabriele annunciat. Quid
illi cõ angelo creatoris & virginis vtero: Conceptus in-
ducitur, quid illi cõ essentia creatoris: Odit motas, qui
subito Christu de cœlis deferebat. 15 Afer hinc, inquit,
molestos semper Cæsa is census, & diuersoria angusta,
& fordidos pannos, & dura præcipia 16 Viderit angelica
multitudo Dominum suum noctibus honorans. Ser-
uent potius pecora pastores: & Magi ne fatigentur de
longinquo, dono illis aurum suu. 17 Melior sit & Herodes,
ne Hieremias gloriatur. Sed nec circuncidatur infans,
ne doleat: nec ad templi deferatur, ne parentes suos o-
neret sumptu oblationis: nec in manus tradatur Simeon-
is, ne senem moturum exinde contristet. Taceat &
anus illa, ne fascinet puerum. 18 His opinor consiliis
tot originalia instrumenta Christi delere Marcion
ausus est, ne caro eius probaretur. 19 Ex qua, oro te, au-
ctoritate? si Propheta es, prænuntia aliquid: si Aposto-
lus, prædica publice: si Apostolicus, cõ Apostolis senti:
20 si tantummodo Christianus es, crede quod traditum
est: si nihil istorum es, merito dixerim morere: nam &
mortuus es, qui non es Christianus, non credendo
quod creditum Christianus facit. Et eo magis mortu-
us es, quo magis 21 non es Christianus: qui cum fuisses,
excidisti, rescindendo quod retro credidisti. 22 sicuti &
ipse confiteris in quadam epistola, & tui non negant, &
nostri probant. Igitur rescindens quod credidisti, iam
non credens rescidisti: non tamen quia credere desisti,
recte rescidisti. Atquin rescindendo quod credidisti,
probas, antequam rescideres aliter fuisse quod cre-
didisti aliter. Illud ita erat traditum, porro quod traditum
erat, id erat verum, vt ab eis traditum, quorum fuit tra-
dere. Ergo quod erat traditum rescindens, quod erat
verum rescidisti. Nullo iure fecisti. Sed plenius eiu-
modi præscriptionibus aduersus omnes hæreses, alibi iam
vbi sumus. Post quas nunc ex abundantia retractamus,
desiderantes rationem qua non putaueris natum esse
Christum. 23 Necessè est quatenus hoc putas arbitrio
tuo licuisse, vt aut impossibilem, aut inconuenientem
Deo existimaueris natiuitatem. Sed Deo nihil im-

B

Cap. II.

Luc. 2.

C

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

A tur etiam mundo. Erit illis hoc quoque in testimonium iudicii, quod de exemplis ipsius blasphemias suas instrunt. Facile est veritatem etiam nihil tale aduersus eos praescribenti obtinere. Igitur qui carnem Christi ad exemplum proponunt angelorum, non natam dicentes scilicet carnem, comparent velim, & causas tam Christi quam & angelorum, ob quas in carnem venerit. Nullus vnquam angelus ideo descendit vt crucifigeretur, vt mortem experiret, vt a morte resuscitaretur: Si nūquam eiusmodi fuit causa angelorum corporātorum, habes causam cur non nascendo acceperint carnem. Non venerant mori, ideo nec nasci. At vero Christus mori missus, nasci quoque necessario habuit, vt mori posset. Non enim mori solet, nisi quod nascitur. Mutuum debitum est inter se natiuitati cum mortalitate. Forma moriendi, causa nascendi est. Si propter id quod moritur, mortuus est Christus, id autem moritur quod & nascitur, consequens item erat, immo praecedens, vt aequo nasceretur propter id quod nascitur (quia propter id ipsum mori habebat) quod, quia id quod nascitur, moritur, non competeat non nasci, pro quo mori cōpeteret. ⁵⁸ Atquin tunc quoque inter illos angelos ipse Dominus apparuit Abraham sine natiuitate, cum carne scilicet, pro eadem causa diuersitate ⁵⁹ Sed vos hoc non recipitis, non eum Christum recipientes, qui iam tunc & adloqui, & liberare, & iudicare humanum genus ediscebat in carnis habitu non nato adhuc, quia nondum moritur, nisi prius & natiuitas eius & mortalitas adnunderentur. Igitur probent angelos illos de sideribus accepisse substantiam carnis. si non probant, quia nec scriptum est, nec Christi caro inde erit, cui angelorum accommodant exemplum. ⁶⁰ Constat angelos carnem non propria gestasse, vt pura natura substantia spiritalis, & si corporis alicuius, sui tamen generis: in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus, vt videri & congressi cum hominibus possent. Igitur cum relatum non sit, vnde sumperint carnem, relinquitur intellectui nostro non dubitare, hoc esse, proprium angelicā potestatis ex nulla materia corpus sibi sumere, quanto magis, inquis, ex aliqua certum est. ⁶¹ sed nihil de eo constat, quia scriptura non exhibet. Certum qui valent facere semetipsos quod natura non sunt, cur non valeant etiam ex nulla substantia facere: si sunt quod non sunt, cur non ex eo fiant quod non est: Quod autem non est, cum sit, ex nihilo est. Propterea nec requiritur, nec ostenditur, ⁶² quid postea factum sit corporibus illorum. Quod de nihilo fuit, nihil factum est. Possunt nihil ipsum conuertere in carnem, qui semetipsos potuerunt conuertere in carnem. Plus est naturam demutare, quam facere materiam. Sed si de materia necesse fuisset angelos sumpsisse carnem, credibilius vtique est de terrena materia, quam de villo genere caelestium substantiarum: cum adeo terrena qualitas existeret, vt terrenis pabulis pastus sit. Fuerit nunc quoque siderea, eodem modo terrenis pabulis pasta, quando terrena non esset, quo terrena caelestibus pasta est, quando caelestis non esset (legimus enim manna esse populo fuisse. *Panem, inquit, angelorum edit homo*) non tamen infringitur semel separata conditio Dominicae carnis, ex causa alterius dispositionis. Homo vere futurus vsque ad mortem, eam carnem oportebat vt indueret, cuius est mors. Eam porro carnem, cuius est mors, natiuitas antecedit. ⁶³ Sed quotiens de natiuitate cōtenditur, omnes qui respuunt eam vt praedicantem de carnis in Christo veritate, ipsum Deum volunt negare esse natum, quod dixerit: ⁶⁴ *Quae mihi mater, & qui mihi fratres?* Audiatur igitur & Apelles ⁶⁵ quid iam RESPONSVM SIT ANOBI MARCIONI, EO LIBELLO, QVO EVANGELIUM IPSIVS PROVOCAVIMVS, considerandam scilicet materiam pronuntiationis istius. Primo quidem nunquam quisquam adnuntiasset illi matrem & fratres eius foris stare, qui non certus esset habere illum matrē & fratres, & ipsos esse quos tunc nuntiabat, vel retro cognitos, vel tunc ibidem cōpertos. ⁶⁶ Licet propterea abstulerint haereses ista de E-

uangelio, ⁶⁷ quod & creditum patrem eius Ioseph fratrem, & matrem Mariam, & fratres, & sorores eius optime notos sibi esse dicebant, qui mirabantur doctrinam eius. Sed tentandi gratia nuntiauerant ei matrem & fratres, quos non habebat. Hoc quidem scriptura non dicit, alias non tacēs, quum quid tentationis gratia factum est circa eum: *Eccc, inquit, surrexit legi doctor, tentans eum.* Et alibi: *Et accesserunt ad eum Pharisei, tentantes.* Quod nemo prohibeat hic quoque significari tentandi gratia factum. Non recipio, quod extra scripturam de tuo inferis. Dehinc materia tentationis debet subesse, quid tentandum putauerunt in illo, vtique naturae esset, an non? Si enim hoc negauit responso eius, hoc captiuit nuntiatio tentatoris. Sed nulla tentatio tendens ad agnitionem eius, de quo dubitando tentat, ita subito procedit, vt non ante praecedat quatio, quae dubitationem inferens cogat tentationem. Porro si nūquam de natiuitate Christi voluntatum est, quid tu argumentaris, voluisse illos per tentationem scilicitari, quod nunquam produxerunt in questionem? Eo adieciimus, etiam si tentandus esset de natiuitate, non vtique hoc modo tentaretur, earum personarum adnuntiationem, quae poterant etiam nato Christo non fuisse. Omnes natiui, & tamen non omnes aut fratres habemus aut matrem. Adhuc potest & patrem magis habere quam matrem, & auunculos magis quam fratres: adeo nō competit tentatio natiuitatis, quam licebat & sine matris, & sine fratrum nominatione constare. Facilius plane est, vt certum illum & matrem & fratres habere, diuinitatem potius tentaueint eius quam natiuitatem, an intrus agens, sciret quid foris esset, mendacio peccatus praesentium eorum, qui in praesenti non erant, nisi quod eum vauisset tentationis ingenium, poterat euenire vt quos illi nuntiabant foris stare, ille eos sciret abentes esse, vel valedudis, vel negotii, vel peregrinationis nota iam necessitate. Nemo tentat eo modo, quo posse se sciretorem tentationis referre. Nulla igitur materia tentationis competente, liberatur simplicitas nuntiationis, quod vere mater & fratres eius superuenissent. Sed quae ratio responsi matrem & fratres ad praesens negantis discat etiam Appelles. *Fratres Domini non crediderunt in illum,* ⁶⁸ sicut & in Euangelio ante Marcionem edito cōtinetur. ⁶⁹ Mater aequo demonstratur adhaesisse illi, cum Martha & Maria alia in commercio eius frequententur. Hoc denique in loco apparet incredulitas eorum, cum illis doceret viam vitae, cum Dei regnum praedicaret cum languoribus & vitis medendis operaretur, extraxisset in illum. ⁷⁰ tam proximi aberant. Denique superueniunt, & foris subsistunt, nec introeunt, non computantes scilicet quid intrus ageretur, nec sustinent salutem, quasi necessarius aliquid adferret eo quod ille tu maxime agebat, sed amplius interpellant, & a tanto opere reuocatum volunt. Oro te Apelles, vel tu Marcion, ⁷¹ si forte tabula ludens, ⁷² vel de histrionibus, aut aurigis contendens, tali nuntio auocareris, nonne dixisses, quae mihi mater, aut qui fratres? Deum praedicans & probans Christus, Legem & Prophetas adimplens, tanti recto aui caliginem dispargens, indigne vides hoc dicto ad percutiendam incredulitatem foris stantium, vel ad excutiendam importunitatem ab opere reuocantium? Ceterum ad negandam natiuitatem, alius necessarius fuisset ei locus, & tempus, & ordo sermonis, non eius qui possit pronuntiare etiam ab eo, cui & mater esset & fratres. ⁷³ quum indignatio parentes nō negat, sed obiuget. Denique potiores fecit alios, & meritum praedicationis ostendens, audientiam scilicet verbo, demonstrat qua condicione negauerit matrem & fratres. Qua enim alios sibi adoptauit, qui ei adhaerebant, ea abnegauit illos qui ab eo abessebant, Solent etiam id implere Christus quod alios docet. Quale ergo erat, si docens ⁷⁴ non tanti facere matrem aut fratres, quānti Dei verbum, ipse Dei verbum nuntiata matre & fraternitate desereret? Negauit itaque parentes; quomodo docuit negandos pro Dei opere. ⁷⁵ Sed alias figura est synagoga in matre abiuncta, & Iudaeorum in fratribus

TERTIU
OPERA

Pal. 77.

Cap. VII. Math. 13. Luc. 8.

Math. 13.

E
F
G
H
I
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A
 Luc. 11.
 incredulis. Foris erat in illis Irael, discipuli autem
 noui intus audientes, & credentes, & coherentes
 Christo, Ecclesiam deliniabant, quam potiore[m] ma-
 trem, & digniore[m] fratrem, recluso carnali ge-
 nere nuncupat. Eod[em] sensu denique & illi exclamationi
 respondit, non matris v[er]u[m] & vbera negans, 76 sed
 feliciores designans, qui verbu[m] Dei audiunt. [77 Solis
 istis capitulis, quibus maxime instructi videntur sibi
 Marcion & Appelles, secundu[m] veritate[m] integri & incor-
 rupti Euangelij interpretaris, satis esse debuerat, ad pro-
 bationem carnis humane in Christo, per defensionem
 natiuitatis. Sed quoniam & isti Appellectiani carnis ig-
 nominia[m] pretendunt maxime, 78 qua[m] volunt ab igneo
 illo 79 Præd[e] mali sollicitatis animabus adstruam, &
 idcirco indignam Christo, & idcirco de sideribus illi
 substantiam compemisse, debeo illos de sua 80 paratura
 repercutere. Angelum quendam inelytum nominant,
 qui mandam hunc instituerit, & instituto eo 81 peni-
 tentia[m] admisit. Et hoc suo loco tra[ct]auimus. 82 Na[m] est
 nobis A D V E R S V S I L L O S L I B E L L V S, an qui spiritui
 & voluntate[m] & virtute[m] Christi habuerit ad ea ope-
 ra, dignum aliquid penitentie fecerit, cum angelum e-
 tiam de figura erratice ouis inrepererit. Teste igitur
 penitentie institutoris sui delictum erit mundus, 83 si-
 quidem omnis penitentie confessio est delicti, quia lo-
 cum non habet nisi in delicto. Si mundus delictum est,
 quia corpus: & membra, delictum erit: proinde & cœli
 & cœlestia cum cœlo. Si cœlestia, & quicquid inde
 conceptum prolatumq[ue] est, mala arbor malos fructus ædat,
 necesse est. Caro igitur Christi de cœlestibus structa, de
 peccati constitit elementis, peccatrix de peccatorio cen-
 ta, & par erit eius substantia, id est, nostræ, quam vt
 peccatrice[m] Christus dedignatur induere. Ita si nihil de
 ignominia interit, aut aliam purioris notæ materia[m], ex-
 cogitent Christo, quibus displicet nostra, aut eã cognos-
 cant, qua etiam cœlestis melior esse non potuit. Legi-
 mus plane 84 *primus homo de terre limo, secundus homo
 de celo.* Non tamen ad materie differentiam spectat, sed
 tantum terrenæ retro substantie carnis, primi homi-
 nis, id est, Adæ, cœlestem de spiritu substantiam oppo-
 nit, secundum di hominis, id est, Christi. Et adeo ad spiritum,
 non ad carnem, cœlestem hominem refert, vt quos sic
 coparat, constitit in hac carne terrena, cœlestes fieri, spi-
 rita scilicet. Quod si secundum carnem quoq[ue] cœlestis
 Christus, non compararentur illi non secundum carnem,
 cœlestes. Si ergo qui sunt cœlestes qualis est Christus
 terrenam carnis substantiam gestant: hinc quoque confir-
 matur ipsum etiam Christum in carne terrena fuisse
 cœlestem, sicut sunt qui eia adæquantur. [85 Præterdimus
 adhuc, nihil quod ex alio acceptum sit, vt aliud sit, qua[m]
 id de quo sit acceptum, ita in totum aliud est, cui non
 suggerat vnde sit acceptum. Omnis materia sine testi-
 monio originis suæ non est, et si demoretur in noua pro-
 prietate. Ipsum certe corpus nostrum, 86 quod de li-
 mo figuratum etiam ad fabulas Nationum veritas tras-
 smittit, vtunque originis elementum constitetur. Carne
 terrenam, sanguine aquana[m], licet alia sit facies qualitat[is].
 Hoc est quod ex alio aliud sit. Ceterum quid est sanguis,
 quam rubens humor? quid caro, quam terra conuer-
 sa in figuram suam? Considera singulas qualitates, muscu-
 los vt glebas, ossa vt faxa, etiam circum papillas calculos
 quosda[m]. At ipse neruosi tenaces connexus, vt traduces
 radicum, & venarum ramosos dilcurus, vt ambages ri-
 uorum. Et lanugines vt muscos, & comam vt cespitem,
 & ipsos medullarum in abditi o thesauros, vt metalla car-
 nis. Hæc omnia terrenæ originis signa & in Christo fue-
 runt, hæc sunt quæ illum Dei filium cœlauere, non alias
 tantummodo hominem existimatum, quam ex huma-
 ni substantia corporis. Aut ædite aliquid in illo cœleste
 87 de Septentrio[n]ibus 88 & Vergilius 89 & Succulis e-
 m. ndicari. Na[m] que enumerauimus, adeo terrenæ testi-
 monia carnis sunt, vt & nostræ. Sed nihil nouu[m], nihil
 peregrinum deprehendo. Denique verbis tantummo-
 do & factis, doctrina & virtute sola Christi, homines
 obstupescabant. Notaretur etiã carnis in illo nouitas mi-

raculo habita. Sed carnis terrenæ nõ mira cõditio, ipsa e-
 rat quæ cetera eius miranda faciebat, cū dicerent: 90
 Vnde huic doctrina & signa ista: etiam deipientium forma
 eius, hæc erat vox. Ad eo nec 91 humane honestatis cor-
 pus fuit, ne dum cœlestis claritatis. Tacentibus apud nos
 quoque Prophetis 92 de ignobili aspectu eius. ipsa pas-
 siones, ipsa que contumelia loquuntur. Passiones quidẽ
 humanam carnem, contumelia vero inhonestam proba-
 uere. An aulus esset aliquis vngue summo perfringere
 corpus nouum, vllam spuraminibus contaminare faci-
 em nisi merentem? Quid dicis cœlestem carnem quam
 vnde cœlestem intelligas, non habes? Quid terrenam
 negas quam vnde terrenam agnoscas, habes? Esu-
 rit sub diabolo, sitiit sub Samaritide, lachrymatur su-
 per Lazaru[m], trepidat ad mortẽ. *Caro enim*, inquit, *infirmas*,
 Sanguinem fudit postremo. Hæc sunt opinor, signa cœ-
 lestia. Sed quomodo, inquam, contemni & pati pos-
 set, sicut & dixi, si quid in illa carne de cœlesti generosi-
 tate radiasset? Ex hoc ergo conuincimus nihil in illa de
 cœlis fuisse, propterea vt contemni & pati posset. [93
 Conuertor ad alios aq[ue] sibi prudentes, qui carnem
 Christi animale[m] affirmant, quod anima caro sit facta,
 ergo & caro anima. Et sicut caro animalis, ita & anima
 carnalis. Et hic itaq[ue] causas requiro, 94 Si vt animã saluã
 faceret in semetipso suscepit animam Christus, quia
 salua non esset nisi per ipsum, dum in ipso, non video
 cur eam carnem fecerit animale[m], induendo carnem, qua-
 si aliter animam saluam facere non posset, nisi carnem
 factam. Cū enim nostras animas non tantum non car-
 neas, sed etiam a carne disunctas saluas præferat: quan-
 to magis illam, quam ipse suscepit, etiam non carnem re-
 digere potuit in salutem? Item cum præsumant 95 non
 carnis, sed animæ nostræ solius liberandæ causa pro-
 ce sisse Christum, primo quam absurdum est, vt animã
 solam liberaturus, id genus corporis eam fecerit, quod
 non erat liberaturus. Deinde si animas nostras per illam
 q[ue] gestauit, liberare suscepit, illam quoq[ue] quã gestauit,
 nostrã gestasse debuerat, id est, nostræ formæ, cuiuscun-
 que formæ est in occulto anima nostra, nõ tamẽ carneæ.
 Ceteru[m] non nostrã animã liberauit, si carneã habuit, nos-
 tra enim carneã nõ est. 96 Porro si nõ nostrã liberauit,
 quia carneã liberauit, nihil ad nos quia non nostrã libe-
 rauit. Sed nec liberanda erat, q[ui] non erat nostra, vt scilicet
 carneã: non n. periclitabatur, si non erat nostra, id est
 non carneã. Sed liberatam constat illam. Ergo non fuit
 carneã, & fuit nostra, si ea fuit quæ liberaretur, q[ui] peri-
 clitabatur. Iam ergo si anima nõ fuit carnalis in Christo
 nec caro potest animalis fuisse. [97 Sed aliã argumenta-
 tionẽ eorum conuenimus exigẽtes cur animale[m] carnem
 subeundo Christus, animã carnalem videatur habuisse.
 Deus enim, inquit, gestauit animam visibile[m] homi-
 nibus exhibere, faciendo eam corpus, quæ retro inuisi-
 bilis existerit, natura nihil, nec semetipsum videns, præ
 impedimento carnis huius, vt etiam disceptaretur na-
 ta anima an non, mortalisne sit, an non? Itaque animam
 corpus esse etiam in Christo, vt eam & nascentem & mo-
 rientem, & quod sit amplius, resurgentem videremus.
 Ex hoc autem quale erit, vt per carnem demonstraretur
 anima sibi aut nobis, quæ per carnem non poterat ag-
 nosci, vt sic ostenderetur, dum id sit cui latebat, id est,
 caro? tenebras videlicet accepit, vt lucere possit. Deni-
 que adhuc prius retractemus, an isto modo ostendenda
 fuerit anima, dehinc in totu[m] inuisibile[m] eam retro alle-
 gent, vtum quasi incorporalẽ, an eã habentẽ aliquod
 genus corporis proprii: & tamen cum inuisibile dicant,
 corporealem eam constituunt, habentem quod inuisi-
 bile sit. Nihil enim habens inuisibile quomodo potest
 inuisibilis dici: sed ne esse quidem potest, nisi habens per
 q[ui] sit. Cum autẽ sit, habeat necesse est, aliquid, per q[ui] est.
 Si habet aliquid per quod est, hoc erit corpus eius. 98
 Omne q[ui] est, corpus est sui generis, nihil est incorporale,
 nisi quod non est. Habere igitur anima inuisibile cor-
 pus qui visibile eã facere suscepit, vtique dignius id e-
 ius visibile fecisset q[ui] inuisibile habebatur. Quia nec hic
 mendacium, aut infirmitas Deo competit, Mendaciũ

E
 Matth. 13.
 1. 53.
 Matth. 26.
 27.
 Matth. 4.
 10. 4. & 11.
 Matth. 26.
 Cap. X.
 Luc. 9.
 F
 G
 Cap. XI.
 H

LL

si aliud

A
Cap. XII

si aliud animam quam quod erat demonstravit; Infirmas, si id quod erat demonstrare non valuit. Nemo ostendere volens hominem, 99 calidem aut personam ei inducit. Hoc autem factum est anime. 100 si in carne conuersam, alienam induit superficiem. Sed etsi incorporalis anima depuretur, ut aliqua vi rationis occulta sit quidem anima, corpus tamen non fit, quicquid est anima: proinde impossibile Deo non erat, & proposito eius congruentius competebar, noua aliqua corporis specie eam demonstrare, quam ista communi omnium, 101 alterius iam notitia: ne sine causa visibilem ex inuisibili facere gestisset anima, istis scilicet questionibus. oportunam, par carnis in illam humanam defensionem. Sed non poterat Christus inter homines, nisi homo, videri. Redde igitur Christo fidem suam, ut qui homo voluerit incedere, animam quoque humanam conditionis ostenderit, non faciens eam carnem, sed induens eam carne, 102. Ostensa sit nunc anima per carnem, si confitebitur illam ostendendam quoquo modo fuisse, id est, inco-

B
C

gnitam sibi & nobis. Quanquam in hoc vana ditione est, quasi nos foris ab anima sumus, cum totum quod sumus, anima sit. Denique sine anima nihil sumus, ne hominis quidem, sed cadaueris nomen. Si ergo ignoramus animam, ipsa se ignorat, itaque superest hoc solummodo inspicere, an se anima hic ignorat, ut nota quoquo modo fieret. Opinor, sensus est anime natura. Adeo nihil animale sine sensu, nihil sensuale sine anima. 103 Et ut impressius dixerim, 104 anime anima sensus est. Igitur cum omnibus anima sentire praestet, & ipsa sentiat omnium etiam sensus, nedum qualitates, cui verisimile est. ut ipsa sensum sui ab initio sortita non sit? Vnde illi scire quod interdum sibi sit necessarium, ex naturali necessitate, si non scit suam qualitate, cui quid necessarium est: Hoc quidem in omni anima recognoscere est, notitia sui dico, sine qua notitia sui nulla anima a se ministrare potuisset. Puto autem magis hominem, animal solum rationale, compotem & animam esse sortitum, quae illi facit animal rationale, ipsa in primis rationalis. Porro quomodo rationalis quae efficit hominem rationalis animal, si ipsa rationem suam nescit, ignorans semetipsam: Sed adeo non ignorat, ut auctorem & arbitrum & statum suum norit. Nihil adhuc de Deo discens, Deum nominat. Nihil adhuc de iudicio eius admittens, Deo commendare se dicit. Nihil magis audiens, quam spem nullam esse post mortem, & bene & male defuncto cuique impetratur. 105 Plenius haec profequitur L. BELLYS QVEM SCRIPSIMVS DE TESTIMONIO ANIMAE. Alioquin si anima semetipsam ignorans erat ab initio, nihil a Christo cognouisse deberat, nisi qualis esset. Nunc autem non effigiem suam didicit a Christo, sed salutem. Propterea filius Dei descendit & animam subiit: non ut ipsa se anima cognosceret in Christo, sed ut Christum in semetipsa: Non nescie ignorando de salute periclitatur, sed Dei verbum. Vita, inquit, manifestata est, non anima. Et veni, inquit, animam saluam facere. Non dixit, ostendere. Ignorabamus nimirum animam licet inuisibilem, nasci & mori, nisi corporaliter exhiberetur. Ignorauimus plane resurrectionem cum carne: hoc erit quod Christus manifestauit, Sed & hoc non aliter in se, quam in Lazaro aliquo, cuius caro non erat animalis, ita nec anima carnalis. Quid ergo amplius innotuit nobis de anime ignoratae retro dispositione; Quid inuisibile eius fuit, quod visibilitatem per carnem desideraret? 106

Ioan. 1. Luc. 9.
D
Cap. XIII

Caro facta est anima, ut anima ostenderetur: Nunquid ergo & caro anima facta est, ut caro manifestaretur: Si caro anima est, iam non anima est, sed caro. Si anima caro est, iam non caro est, sed anima. Vbi ergo caro, & vbi anima est, alterutrum facta est. Immo si neutrum sunt, dum alterutrum alterum sunt, certe peruersissimum, ut carne nominantes, animam intelligamus: & animam significantes, carnem interpretemur. Omnia periclitabuntur aliter accipi quam sunt, & amittere quod sunt, dum aliter accipiuntur, sicut quam sunt cognominantur. Fides nominum, salus est propteratum. 107 Etiam quum demutantur qualitates, accipiunt vocabulorum possessio-

nes. Verbi gratia: Argilla ex cocta, teste vocabulum dicitur. Nec communicat vocabulo pristini generis, quia nec cum ipso genere. Proinde & anima Christi caro facta, non potest non id esse quod facta est, & id non esse quod fuerit, aliud scilicet facta: Et quoniam proximum adhibuimus exemplum, plenius eo vtemur. Certe restita ex argilla vnum est corpus, vnumque vocabulum vnius scilicet corporis nec potest dici testa & argilla, quia quod fuit non est: quod autem non est, & non adheret, & anima non adhaeret. Ergo & anima caro facta vniuersis, solidata: sed singularitas tota est, & indifcreta substantia. In Christo vero inuenimus animam, & carnem simplicibus & nudis vocabulis aditas, id est, animam animam, & carnem carnem: nisi quum animam carnem, aut carnem animam, quando ita nominari debuissent, si ita fuissent. Sed etiam sibi quamque substantiam diuise pronuntiata sub ipso, utique pro duarum qualitatum distinctione scorum animam, & scorum carnem. Quid 108 *anxia est, inquit, anima mea vsque ad mortem. Et 109 Panem quem ego dederam pro salute mundi, caro mea est.* Porro si anima caro fuisset, vnum esset in Christo carna anima, aut caro animalis. at quum diuisi species, carnem & animam, duo ostendit. Si duo, iam non vnum: si non vnum, iam nec anima carnalis, nec caro animalis. Vnum n. est anima caro, aut caro anima. Nisi & scorum aliam gestabat animam, praeter eam quae caro erat, & aliam exciderebat carnem, praeter illam quae anima erat: Quod si vna caro, & vna anima, illa tristis visq; ad mortem, & illa panis pro mundi salute, saluus est numerus diuisi substantiarum, in suo genere distantium, excludens carnem animam vnicam speciem, 110 Sed angelum, autem, gestauit Christus. Quae ratione; quae & hominem. Eadem ergo est & causa, ut hominem gestaret. Christus salus hominis fuit, causa scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat. ut angelum gestaret Christus, nihil tale de causa est: nam cum angelus perditio reputatur, 111 in ignem preparatum diabolo & angelis eius, nunquam tamen illis restituitio reprobis est. Nullum mandatum de salute angelorum suscepit Christus a patre. Quod pater neque reprobis, neque mandauit, Christus administrare non potuit. Cui igitur et angelum quoque gestauit, nisi ut satelitem foret, cum quo salutem hominis operaretur? 112 Inoueus enim nomenat Dei filius, qui solus hominem liberaret, a solo & singulari serpente deiectum. Ergo iam non vnus Deus, nec vnus 113 saluator, si duo salutis artifices, & vtrique alter altero indigens. An vero ut per angelum liberaret hominem: cur ergo descendit ad id quod per angelum expediturus. Si per angelum, quid & ipse; Si per se, quid & angelus? 114 Dicitur est quidem magni consilii angelus, id est nuntius: officii non naturae vocabulo. Magnam enim cogitatum patris, super hominis scilicet restitutione, annuntiaturus seculo erat. Non ideo tamen sic angelus intelligendus: 115 ut aliqui Gabriel aut Michael. Nam & filius a Domino vinea mittitur ad cultores, sicut & famuli, de fructibus petunt. Sed non propterea vnus ex famulis deputabitur filius, quia famulorum successit officio. Facilius ergo dicam si forte ipsum filium angelum, id est, nuntium patris, quam angelum in filio. Sed quum de filio ipso sit pronuntiatum, 116 *Misisti enim modicum quid circa angelos,* quomodo videbitur angelum in diuise, sic in ista angelos diminutus, dum homo fit, qua caro & anima & filius hominis: quae autem spiritus Dei & virtus altissimi, non potest intra angelos haberi, Deus scilicet & Dei filius. quanto ergo dum hominem gestat, minor angelis factus est: tanto nondum angelum gestat. 117 Poterit haec opinio Hebraei conuenire, qui nudum hominem, & tatum ex semine Dauid narum non item & Dei filium, constituit Iesum, 118 plane Prophetis aliquo gloriosorem, ut ita in nonnullis angelum fuisse dicatur, quem admodum in aliquo Zacharia, nisi quod a Christo nunquam est dictum: 119 *& ait mihi angelus qui in me loquebatur.* Sed nec quoties: num illud omnium Prophetarum: *Haec dicit Dominus. Ipse enim erat Domini coram, & sua auctoitate pronun-*

TERTIU
OPERTU

Cap. XV. Dom. 8. Math. 12. Luc. 17. Dan. 7. Tim. 2. Tit. 1.

B

17. 8. 17. 11. 17. 13.

17. 109. Cap. XVI.

Math. 25. Rom. 8. Tit. 1.

D

fians. Ego autem dico vobis. Quid ultra ad Elaiam exclaimantem audi. 120 Non angelus neque legatus, sed ipse Dominus saluos eos fecit. 121 Licuit & Valentino ex privilegio heretico carnem Christi spiritalem comminici. Quidam eam fingere putant, quibus humanam credere noluit. Quando quod ad omnes dictum est, si humana non fuit, nec ex homine, non video ex qua substantia se Christus hominem, & filium hominis pronuntiat. Nunc autem vult occidere hominem, veritatem ad vos loquutum. Et, 122 Dominus est sabbati filius hominis. De ipso enim Elaias, 123 Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitate. Et Hieremias, 124 Et homo est, & quis cognosceret illam? Et Daniel, 125 Et super nubes tanquam filius hominis. Etiam Paulus Apostolus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Item Petrus in Actis Apostolorum, 126 Iesum Nazarenum virum vobis a Deo destinatum, utique hominem. Hec sola sufficere vice praescriptionis debuerunt ad testimonium carnis humane & ex homine sumptas, & non spirituales, sicut nec animalis, nec fidei, nec imaginariae, si sine studio & artificio contentiois haereticos esse potuissent. 127 Nam ut penes quendam ex Valentinis factio legi, primo non putant terrenam & humanam Christo substantiam informatam, ne deterior angelis Dominus deprehendatur, qui non terrenae carnis exierunt. Dehinc oportet similem nostrae carnis similiter nasci, non de spiritu, nec de Deo, sed ex viri voluntate. Et cur non de corruptela, sed de incorruptela? Et quare non, sicut & illa resurrexit, & in caelo resumpta est, ita & nostra par eius statim assumitur, aut cur illa par nostrae non aequae in terram dissoluta est? Talia & ethnici volabant. Ego Dei filius in tantum humilitatis exhaustus, et si resurrexit in exemplum spei nostrae, cur nihil tale de nobis probatum est? Merito ethnici talia, sed merito & heretici. Nunc quid enim inter illos distat? nisi quod ethnici non credendo credunt, ad haereticum credendo non credant. Legunt denique, Minorasti eum modico citra angelos, & negant inferiorem substantiam Christi, nec hominem se, sed vermem pronuntiantis, qui nec formam habuit, nec speciem, sed forma eius ignobilis, 128 defecta citra omnes homines. Homo in plaga, & sciens ferre imbecillitatem. 129 Agnoscunt hominem Deo mixtum, & negat hominem. Mortuum credunt, & quod est mortuum, ex incorruptela narum esse contendunt, quasi corruptela aliud sit a morte. Sed & nostra caro statim resurgere debebat. Expecta, nondum inimicos suos Christus oppressit, ut cum amicis de inimicis triumphet. 130 Insuper argumentandi libidine ex forma ingenii heretici loci sibi fecit. Alexander ille, quasi nos affirmemus idcirco Christum terreni census induisse carnem, ut euacuaret in semetipso carnem peccati. Quod etsi dicemus, quacunq; ratione, muniremus sententiam nostram, dum ne tanta amentia qua putavit, tanquam ipsam carnem Christi opinemur, ut peccatricem, euacuam in ipso, cum illam & ad dextera patris in caelis praesidere meminimus, & venturam inde suggestu paterna claritatis praedicemus. Adeo ut euacuam non possumus dicere ita nec peccatricem. Nec euacuam in qua dolus non fuit. Defendimus autem, non carnem peccati euacuata esse in Christo, sed peccatum carnis: non materiam, sed naturam: nec substantiam, sed culpam, secundum Apostoli auctoritatem dicentis: 131 Euacuauit peccatum in carne. Nam & alibi, In similitudinem, inquit, carnis peccati fuisse Christum: non quod similitudinem carnis acceperit, quasi imaginem corporis, & non veritatem, sed similitudinem peccatricis carnis vult intelligi. Quod ipsa non peccatrix caro Christi eius fuit par, cuius erat peccatum, genere, non vitio. Adhuc, quando hinc etiam confirmamus eam fuisse carnem in Christo, cuius natura est in homine peccatrix. Et sic in illa peccatum euacuatum, quod in Christo sine peccato habebatur, quae in homine sine peccato non habebatur. Nam neque ad propositum Christi faceret euacuans peccatum carnis, non in ea carne euacuare illud, in qua erat natura peccati. Neque ad gloriam: quid enim magnum, si in carne meliore & alterius, id est, non peccatricis naturae, naturam peccati re-

demit: Ergo, inquit, si nostram induit, peccatrix fuit caro Christi. Noli constingere explicabile sensum nostram enim induens, suam fecit: sua faciens, non peccatorem eam fecit. Ceterum quod ad omnes dictum sit, qui ideo non putant carnem nostram in Christo fuisse, quia non fuit ex viri semine, recordentur Ad ipsam in hac carne, non ex semine viri factum. Sicut terra conuersa est in hac carne sine viri semine, ita & Dei verbum potuit sine coagulo in eiusdem carnis transire materia. 133 Sed remissio Alexandro cum suis syllogismis, quos in argumentationibus torquet, etiam 134 cum plaluis Valentini, quos magna impudentia quasi idonei alicuius auctoris interferunt, 135 ad vnam lineam congregationem dirigamus: An carne Christus ex virgine accepit, ut hoc praecipue modo humanam eam coeter sit ex humana matrice substantia traxit. 136 Quamquam liquit iam & de nomine hominis, & de statu qualitatis, & de sensu tractationibus, & de exitu passionis humanam coeter sit. Ante omnia autem commendanda erit ratio quae praefuit, ut Dei filius de virgine nasceretur. Noue nasci debebat, noue natiuitatis dedicatorem. De qua signum daturus Dominus, ab Elaiam praedicabatur: Quod est istud signum? Ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium. Concepti igitur virgo & peperit 137 Emmanuel, nobiscum Deum. Hae est natiuitas noua, dum homo nascitur in Deo. In quo homine Deus natus est, carne antiqui seminis suscepta, sine semine antiquo ut illa nouo semine, id est, spiritualiter reformaret, excludis antiquitatis sordibus expiata. Sed tota nouitas ista, sicut & in omnibus, de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione homine Domino nascente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum sementi subacta: ex ea homine factum accipimus a Deo in animam viuam. Igitur si primus Adam de terra traditur, merito sequens, vel nouissimus Adam, ut Apostolus dixit, proinde de terra, id est, carne nondum generationis resignata in spiritu viuificantem a Deo est prolatus. 138 Et tamen nae mihi vacet incurtus in Christum (Adam ab Apostolo dictus est) sit terreni non fuit census homo eius. Sed & hic ratio defendit, quod Deus 139 imaginem & similitudinem suam a diabolo captam amula operatione recuperauit. In virginem enim adhuc Eua inrepsit verbum edificatorium mortis. In virginem aequae introducendum erat Dei verbum extractorum vitae, ut quod per eiusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum rediret in salutem. Crediderat Eua serpenti, credidit Maria Gabriel: quod illa credendo deliquit, haec credendo delevit. Sed Eua nihil tunc concepit in utero ex diaboli verbo. 140 Immo coepit. Nam exinde vrabieca pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illi fuit. Enixa est deniq; diaboli fraticida. Contra Maria eum adidit, qui ea male fratrem Israel interemptorem suum salutem quadoq; praestaret. In vuluam ergo Deus verbum suum derulit, bonum fiatrem, ut memoria mali fratris eraderet. Inde prodestum fuit Christo, ad salutem hominis, quo homo iam danatus intrauerat. 141 Nunc ut simplicius respondeamus, non coeperebat ex semine humano Dei filius nasci, ne si totus esset filius hominis, non esset & Dei filius, 142 nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona, & de Hebionis opinione credendus erat. Ergo iam Dei filius ex patris Dei semine, id est, spiritu, ut esset hominis filius, caro ei sola erat ex hominis carne sumeda, sine viri semine. Vacabat enim viri semine, apud habentem Dei semen. Itaque sicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit sine homine matre: aequae cu de virgine nasceretur, potuit matrem habere hominem sine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum spiritu Dei. Caro sine semine, ex homine: spiritus cu semine, ex Deo. Igitur si fuit dispositio rationis super filium Dei ex virgine proferendum, cur non ex virgine accepit corpus, quod de virgine proculit. Quia aliud est quod a Deo sumplit quoniam, inquit. Verbum caro factum est. Vox ista quid caro factum sit coeter statum: nec tamen periclitatur, quasi statim aliud sit factum caro, & non verbum. Si ex carne factum est verbum ca-

E

Gen. 2.

Ca. XVII.

17. 7.

F

Gen. 2.

1. Cor. 15.

Gen. 1. Luc. 1. Gen. 3.

Cap. XV III.

H

10. 1.

LL

A

to, 143 aur si ex semine ipso factum, est, scriptura dicit. Quom scriptura non dicit nisi quod factum, & non vnde factum: ergo ex alio, non ex semine ipso suggerit factum. Si non ex semine ipso, sed ex alio, iam hinc tracta, ex quo magis credere congruat, carnem factum verbum, nisi ex carne, in qua & factum est: vel quia ipse Dominus sententialiter & definitiue pronuntiauit: 144 Quod in carne natum est, caro est: quia ex carne natum est. Sed si de homine tantummodo dixit, non & de semetipso: plane nega hominem Christum, & ita defende non & in ipsum competisse. Atquin subiicit: Et quod de spiritu natum est, spiritus est. Quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Hoc utique vel eo magis in ipsum tendit, si & in credentes eius. Si ergo & hoc ad ipsum, cur non & illud supra? neque enim diuidere potes hoc ad ipsum, illud supra ad ceteros homines, qui vtramque substantiam Christi, & carnis & spiritus non negas. Ceterum si tam carnem habuit quam spiritum, cum de duarum substantiarum conditione pronuntiat, quas & ipse gestat, non potest videri de spiritu quidem suo, de carne vero non sua determinasse. Ita cum ipse sit de spiritu Dei, & spiritus Deus est, ex Deo natus ipse est, & ex carne hominis, homo in carne generatus. [145 Quid est ergo: Non ex sanguine, neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex Deo natus est? Hoc quidem capitulo ego potius vtar, quam 146 adulteratoris eius 147 obduccio. Sic enim scriptum esse contendunt: Non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, nec ex viri, sed ex Deo natus est? Quasi supra dictos credentes in nomine eius designet, 148 vt ostendat esse semen illud arcanum electorum, & spirituale, quod sibi imbuunt. Quomodo autem ita erit, quom omnes 149 qui credunt in nomine Domini, communi lege generis humani ex sanguine, & ex carnis, & viri voluntate nascantur: etiam Valentinus ipse, Adeo singulariter, 150 vt de Domino scriptum est: Et ex Deo natus est. Merito, quia verbum Dei, & cum verbo Dei spiritus, & in spiritu Dei virtus, & quicquid Dei est Christus. Quia caro autem, non ex sanguine, nec ex carnis & viri voluntate: quia ex Dei voluntate verbum caro factum est. Ad carnem enim, non ad verbum pertinere negatio formalis nostre natiuitatis, quia caro sic habebat nasci, non verbu. Negans autem ex carnis quoque voluntate natum, cur non negauit etiam ex substantia carnis: neque enim quia ex sanguine negauit, substantiam carnis tenuit, sed materia feminis, qua constat sanguinis esse calorem: vt de spumatione in coagulum sanguinis feminis. Nam ex coagulo in caseo vis est substantia, qua medicando constingit, id est, lactis. Intelligimus ergo ex concubitu natiuitatem Domini negatam, quod sapit voluntas viri, & carnis, non ex vulua participatione. Et quid utique tam exaggeranter inculcauit, non ex sanguine, nec ex carnis voluntate, aut viri natum: nisi quia ea erat caro, quam ex concubitu natam nemo dubitaret? Negans porro ex concubitu, non negauit ex carne, immo confirmauit ex carne: quia non proinde negant ex carne, sicut ex concubitu negauit. 151 Oro vos, si Dei filius non de vulua carnem participaturus descendit, in vuluam, cur descendit in vuluam? potuit enim extra eam fieri caro spiritalis simplicius multo quam intra vulua fieret. Sine causa eo se intulit, vnde nihil extulit. Sed non sine causa descendit in vuluam, ergo ex illa accepit. Quia si non ex illa accepit, sine causa in illam descendit, maxime eius qualitates caro futurus, qua non erat vulua, id est, spiritalis. [152 Qualis est autem tortuositas vestra, vt ipsam, Ex, syllabam Prapositionis officio ad scriptam autem quareatis: & alia magis vtique in hac specie non inuenitur, penes scripturas sanctas. Per virginem dicitis natum, non ex virgine: & in vulua, non ex vulua. quia & angelus in somnis ad Ioseph: Nam quod in ea natum est, inquit, de spiritu sancto est. non dixit, ex ea. Nempe tamen, est ex ea dixisset, in ea dixerat: In ea enim erat quod ex ea erat, tantumdem ergo & cum dicit, in ea, & ex ea consonat: quia ex ea erat, quod in ea erat. Sed bene, quod idem dicit Mattheus, originem Domini decurrens ab Abraham vique ad Mariam: Iacob, inquit, genuit Ioseph, virum Marie, ex qua nascitur Christus. Sed & Paulus Grammaticis istis silentium imponit. Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere. Nunquid per mulierem aut in mulierem? Hoc quidem impressus, quod factum potius dicit: quam natum: simplicius enim enuntiauerat natum. Factum autem dicendo, & verbum caro factum est, consignauit, & carnis veritatem ex virgine factam aduertauit. Nobis quoque ad hanc speciem Plalmi patrocina buntur, non quidem apostate & haereticis, & 153 Platonici Valentini, sed sanctissimi & receptissimi Prophetarum. Dauid ille apud nos canit Christum, per quem fecit inquit ipse Christus. Accipe Christum, & audi Dominum patri Deo colloquentem: 154 Quia tu es qui auulsi me ex utero matris meae, ecce vnum. Et spes mea ab uulsi meae meae, super te sum proiectus ex vulua. ecce aliud, & ab utero matris meae Deus meus est, ecce aliud. Nunc ad sentus ipsos deceremus. Auulsi, inquit, ex utero. Quid auellitur, nisi quod inharet, quod infixum, in nexum est: etia quo vt aueratur, auellitur? Si non adhuc vt utero, quomodo auulsi est? si adhuc vt auulsi est, quomodo adhuc hasset, nisi dum ex utero est: 155 per illum neruum vmbilicarem quasi folliculi sui traducit ad nexum origini vulua? Etiam cum quid extraneum extraneo agglutinetur, ita concarnatur & conuisceratur cum eo cui agglutinatur, vt cum auellitur, rapiat secum ex corpore calquid a quo auellitur, quasi tequelam quandam abrupte vnitatis, & traducit mutui coitus. Ceterum quae vbera matris suae nominat sine dubio quae hausit. Respondent obstetrices, medici & phisici de vberum natura, aliter manere soleant sine vulua genitali passione 156 pendentibus exinde venis sentiam illam interia sanguinis in mamillam, & ipsa translatione deoquentibus in materiam lactis leuiorem. In deo fit, vt vberum tempore, menses sanguinum vacent. Quod si verbum caro ex se factum est, non ex vulua communicatione, nihil operata vulua, nihil functa, nihil passa quomodo fontem suum transfudit in vbera, quae nisi habendo non mutat: Habere autem sanguinem non potuit lacti subministrando, si non haberet causas sanguinis ipsius, auulsiōe scilicet sine carnis. Quid fuerit nouitatis in Christo ex virgine hanc den, palam est: scilicet soliummodo hoc quod ex virgine, secundum rationem quam ad edimus, & vt virgo esset 157 regeneratio nostra spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata per Christum virginem, & ipsum etiam carnaliter ex virgine carne. [158 Si ergo contendunt hoc compellunt nouitatis, vt quemadmodum non ex viri semine, ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum: quare non hoc sit tota nouitas, vt caro non ex semine nata, carne procellerit: accedant adhuc communi ad congressum Eae, inquit, virgo concipiet in utero. Quidnam? virg: Dei verbum, non viri semen certe vt pareret filium. Nam & parit, inquit, filium. Ergo vt ipse fuit conceptus, ita ipse est quod peperit: licet non ipse fuerit quod concepit. Contra, si verbum ex se caro factum est, iam ipsum se concepit & peperit, & vacat Prophecia. Non enim virgo concepit, neque peperit, si non quicquid peperit ex verbo concepto, caro ipsius est sola. Hac autem Prophecia vox euacuabit: 159 an & angeli conceptu & partu virginis adnuntiantes: 160 an & omnis iam scriptura quae coniunguntrem pronuntiat Christi: Quomodo enim mater, nisi quia in utero eius fuit? Sed nihil ex utero eius accepit, quod matrem eam faceret, in cuius utero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris uterum non appellat, nisi filia uteri caro. Filia uteri porro non est, si filia nata est. Tacit igitur & Elizabeth Prophecia portans iam Domini sui concisium infantem, & in super ipsa sancto adimplera. Sine causa enim dicit: Et vnde mihi vt mater Domini mei ad me veniat? Si Marta non filii, sed hospitem in utero gestabat Iesum, quomodo dicit: 161 Benedicunt fructus uteri tui: Quis hic fructus uteri, qui non ex utero germinauit, qui non in utero radice egit? Qui non eius est, cuius est uteris? Et qui utrius fructus uteri? Christus. 162 An quia ipse est flos de virga profecta ex radice Iesse: radix autem Iesse, genus Dauid: virga ex radice, Ma-

Ioan. 3.

Ioan. 4.

B

Cap. XIX.

Ioan. 1.

C

D

Cap. XX.

Matth. 1.

Ilidem.

seph, virum Marie, ex qua nascitur Christus. Sed & Paulus Grammaticis istis silentium imponit. Misit, inquit, Deus filium suum factum ex muliere. Nunquid per mulierem aut in mulierem? Hoc quidem impressus, quod factum potius dicit: quam natum: simplicius enim enuntiauerat natum. Factum autem dicendo, & verbum caro factum est, consignauit, & carnis veritatem ex virgine factam aduertauit. Nobis quoque ad hanc speciem Plalmi patrocina buntur, non quidem apostate & haereticis, & 153 Platonici Valentini, sed sanctissimi & receptissimi Prophetarum. Dauid ille apud nos canit Christum, per quem fecit inquit ipse Christus. Accipe Christum, & audi Dominum patri Deo colloquentem: 154 Quia tu es qui auulsi me ex utero matris meae, ecce vnum. Et spes mea ab uulsi meae meae, super te sum proiectus ex vulua. ecce aliud, & ab utero matris meae Deus meus est, ecce aliud. Nunc ad sentus ipsos deceremus. Auulsi, inquit, ex utero. Quid auellitur, nisi quod inharet, quod infixum, in nexum est: etia quo vt aueratur, auellitur? Si non adhuc vt utero, quomodo auulsi est? si adhuc vt auulsi est, quomodo adhuc hasset, nisi dum ex utero est: 155 per illum neruum vmbilicarem quasi folliculi sui traducit ad nexum origini vulua? Etiam cum quid extraneum extraneo agglutinetur, ita concarnatur & conuisceratur cum eo cui agglutinatur, vt cum auellitur, rapiat secum ex corpore calquid a quo auellitur, quasi tequelam quandam abrupte vnitatis, & traducit mutui coitus. Ceterum quae vbera matris suae nominat sine dubio quae hausit. Respondent obstetrices, medici & phisici de vberum natura, aliter manere soleant sine vulua genitali passione 156 pendentibus exinde venis sentiam illam interia sanguinis in mamillam, & ipsa translatione deoquentibus in materiam lactis leuiorem. In deo fit, vt vberum tempore, menses sanguinum vacent. Quod si verbum caro ex se factum est, non ex vulua communicatione, nihil operata vulua, nihil functa, nihil passa quomodo fontem suum transfudit in vbera, quae nisi habendo non mutat: Habere autem sanguinem non potuit lacti subministrando, si non haberet causas sanguinis ipsius, auulsiōe scilicet sine carnis. Quid fuerit nouitatis in Christo ex virgine hanc den, palam est: scilicet soliummodo hoc quod ex virgine, secundum rationem quam ad edimus, & vt virgo esset 157 regeneratio nostra spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata per Christum virginem, & ipsum etiam carnaliter ex virgine carne. [158 Si ergo contendunt hoc compellunt nouitatis, vt quemadmodum non ex viri semine, ita nec ex virginis carne caro fieret Dei verbum: quare non hoc sit tota nouitas, vt caro non ex semine nata, carne procellerit: accedant adhuc communi ad congressum Eae, inquit, virgo concipiet in utero. Quidnam? virg: Dei verbum, non viri semen certe vt pareret filium. Nam & parit, inquit, filium. Ergo vt ipse fuit conceptus, ita ipse est quod peperit: licet non ipse fuerit quod concepit. Contra, si verbum ex se caro factum est, iam ipsum se concepit & peperit, & vacat Prophecia. Non enim virgo concepit, neque peperit, si non quicquid peperit ex verbo concepto, caro ipsius est sola. Hac autem Prophecia vox euacuabit: 159 an & angeli conceptu & partu virginis adnuntiantes: 160 an & omnis iam scriptura quae coniunguntrem pronuntiat Christi: Quomodo enim mater, nisi quia in utero eius fuit? Sed nihil ex utero eius accepit, quod matrem eam faceret, in cuius utero fuit. Hoc nomen non debet caro extranea. Matris uterum non appellat, nisi filia uteri caro. Filia uteri porro non est, si filia nata est. Tacit igitur & Elizabeth Prophecia portans iam Domini sui concisium infantem, & in super ipsa sancto adimplera. Sine causa enim dicit: Et vnde mihi vt mater Domini mei ad me veniat? Si Marta non filii, sed hospitem in utero gestabat Iesum, quomodo dicit: 161 Benedicunt fructus uteri tui: Quis hic fructus uteri, qui non ex utero germinauit, qui non in utero radice egit? Qui non eius est, cuius est uteris? Et qui utrius fructus uteri? Christus. 162 An quia ipse est flos de virga profecta ex radice Iesse: radix autem Iesse, genus Dauid: virga ex radice, Ma-

TERTIU
OPERTU

ria ex David: flos ex virgine, filius Mariae, qui dicitur Iesus Christus, ipse erit & fructus: flos enim fructus: quia per florem & ex flore omnis fructus eruditur in fructu. Quid ergo negat & fructu suum florem, & flor suam virgam, & virga suam radicem, quo minus suam radicem sibi vendicat per virgam proprietatem eius quod ex virga est flos & fructus. Si quidem omnis gradus generis ab ultimo ad principalem recensetur, ut iam nunc carnem Christi, non tantum Mariae, sed & David per Mariam, 163 & Iesse per David, sciant adherere. Ideo hunc fructu 164 ex lumbis David, id est, ex posteritate carnis eius iurata illi Deo confessurum in throno ipsius. Si ex lumbis David, quanto magis ex lumbis Mariae, ob qua in lumbis David? 165 Deleant igitur & testimonia demonum 166 filium David proclamantia Iesum: sed testimonia Apostolorum delere non poterunt, si demonum indigna sunt. Ipse in primis 167 Mattheus fidelissimus Euangelii commentator, ut comes Domini: non aliam ob causam, quam ut nos originis Christi carnalis compotes faceret, ita extorsit est: 168 *Liber genitura Iesu Christi filii David, filii Abraham.* His originis fontibus genere manente cum gradatim ordo deducitur ad Christi naturam, quid aliud quam caro ipsa Abraham & David, per singulos traducem sui faciens in virginem usque delinquitur inferens Christum: immo ipse Christus producit de virgine? Sed & Paulus, ut pote eiusdem Euangelii & discipulus, & magister, & testis, qua eiusdem ipsius Christi Apostolus, confirmat Christum ex semine David secundum carnem, utique ipsius. Ergo ex semine David caro Christi. Sed secundum Mariam carnem ex semine David: ergo ex Mariae carne est, dum ex semine est David. Quodemque detorsit dicitur, aut ex carne est Mariae, quod ex semine est David aut ex David semine est, quod ex carne est Mariae. Totam hanc controuersiam dirimit idem Apostolus, ipsum definit esse Abraham semen. Cum Abraham, utique multo magis David, quasi recentioris. Retexens enim promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham, 169 *Et in semine tuo benedicentur omnes nationes: non, inquit, dixit seminibus tanquam de pluribus, sed semini, tanquam de uno, quod est Christus.* Qui haec legitimus & credimus, quam debemus & possumus agnoscere in Christo carnis qualitatem: utique non aliam quam Abraham, siquidem semen Abraham Christus: nec aliam quam Iesse, siquidem ex radice Iesse flos Christus. Nec aliam quam David, siquidem fructus ex lumbis David Christus. Nec aliam quam ex Maria, siquidem ex Mariae utero Christus. Et adhuc superius: nec aliam quam Adam, siquidem secundum Adam Christus. Consequens ergo est, ut aut illos spiritalem carnem habuisse contendat, quo eadem conditio substantiae deducatur in Christo: aut concedat carnem Christi spiritalem non fuisse, quae non de spiritali stirpe censetur. [170 Sed agnoscimus adimpleri Prophetiam vocem Simeonis, super adhuc recentem infantem Dominum pronuntiatam: *Eccce hic postus est in ruinam & suscitationem multorum in Israel, 171 & in signum cui contradicetur.* Signum enim naturae Christi, secundum Esaiam, 172 *Propterea dabit vobis Dominus ipse signum, ecce virgo concipiet in utero, & pariet filium.* Agnoscimus ergo signum contradicibile, conceptum & partum virginis Mariae: de quo 173 Academicus isti, Peperit, & non peperit: Virgo, & non virgo: quasi non esset ita dicendum esset, a nobis magis dici conueniret. Peperit enim, quae ex sua carne, & non peperit, quae non ex viri semine. Et virgo quantum a viro, 174 non virgo quantum a partu. Non tamen ut ideo non peperit: & ideo virgo, quia non virgo, quia non de visceribus suis mater. Sed apud nos nihil dubium, nec retorum in ancipitem defensionem: Lux, lux: & tenebrae, tenebrae. & est, est: & non, non. Quod amplius, hoc a malo est. Peperit, quae peperit. Et si virgo concepit, in partu suo nupit, ipsa patefacti corporis lege: in quo nihil interfuit de vi masculi admitti, an emitti, id est, illud sexus resignauit. Haec denique vulua est, propter qua & de aliis scriptum est: 175 *Omne masculinum adaperiens*

vulua, sanctum vocabitur Domino. Quis vere sanctus, quae Dei filius? Quis proprie vulua adaperuit, quam qui clausam patefecit? Ceterum omnibus nuptiae patefaciunt. Itaque magis patefacta est, quia magis erat clausa. Utique magis non virgo dicenda est quam virgo, saltu quodam mater antequam nupta. Et quid ultra de hoc retractandum est: cum hac ratione Apostolus non ex virgine, sed ex muliere editum filium Dei pronuntiauit, agnouit adaperit: vultu nuptialem passionem. 176 Legimus quidem apud Ezechielem de vacca illa quae peperit, & non peperit. Sed videte ne vos iam tunc prouidens spiritus sanctus notari hac voce, disceptaturos super verum Mariam. Ceterum non contra illam suam simplicitatem pronuntialet dubitatio, Esaiam dicente, *Concipiet & pariet.* [177 Quod enim Esaias iaculatur in iugillatione haereticorum ipsorum, & in primis, 178 *Ve qui faciunt dulce amarum & tenebras lucem:* istos scilicet notat, qui nec vocabula ista in luce proprietatum suarum conseruant: ut anima non alia sit, quam qua vocatur, & caro non alia sit quam videtur, & Deus non alius, quam qui praedicatur. Ideo etiam Marcionem prospiciens, 179 *Ego sum inquit, Deus: & alius abique me non est.* Et cum alias id ipsum eodem modo dicit: 180 *Ante me Deus: non fuit:* neicio quas illas Valentinianorum Aeonum generationes pulsat. Et *Non ex sanguine, neque ex carnis & viri voluntate, sed ex Deo natus est,* Hebionem respondit. Aequae: *Et: nisi angelus de caelo aliter euangelizauerit vobis quam nos, anathema sit: enigmata Apelliae virginis Philomenes filium dirigit, certe: 181 qui negat Christum in carne venisse, hic Antichristus est:* Nudam & absolutam & simplici nomine naturae suae pronuntians carnem omnes disceptatores eius ferit: 182 Sicut & definitens ipsum quoque Christum vnum, multiformis Christi argumentatores quatit, qui alium faciunt Christum, alium Iesum: alium elapsu de medijs turbis, alium detentum: alium in secessu montis, in ambitu nubis sub tribus arbitris clarum, 183 alium ceteris passuum, ignobilem: alium, magnanimum, alium vero trepidantem: nouissime alium passum, alium resuscitatum: 184 per quod suam quoque in alia carne resurrectionem adieuerant. 185 Sed bene quod idem veniet de caelis, qui est passus: idem omnibus apparebit, qui est resuscitatus. 186 *Et videbunt & agnoscent, qui cum confixerunt:* utique ipsam carnem in quam seuerunt sine qua, nec ipse esse poterit nec agnosci. Ut & illi erubescant, 187 qui adfirmant carnem in caelis vacuum sensu, ut vagina exempto Christo sedere: aut qui carnem & animam tantum de, aut tantummodo animam, carnem vero non iam. [188 Sed haec tenus de materia praesenti satis. Iam enim arbitror instructam esse carnem in Christo, & ex virgine natae & humanae probationem. Quod & solum dilectum sufficere potuisset citra singularum ex diuerso opinionum congressionem, quam & argumentationibus earum, & scripturis quibus videntur prouocauimus ex abundanti, ut eo quod probauimus, quid, & vnde fuerit Christi caro, quid non fuerit, aduersus omnes prauidicauerimus. 189 Ut autem clausulam de praesentatione communi faciat RESURRECTIO CARNIS NOSTRAE ALIO LIBELLO DEFENDENDA, hic habebit praeruditionem: 190 manifesto iam, quale fuerit quod in Christo resurrexit.

ADNOTATIONES
IACOBI PAMELII IN LIBRUM DE CARNE Christi.

I. ADVERSUS QUATUOR HAERESES.] *Istud adiecitimus ex libro sequenti de Resurrectione carnis, ubi verbis sub finem Argumenti citatis, ipse titulus reperitur. Maxime quum in 1. cap. (de quibus nu. 7. 8. 9. & 10. latius) quatuor haereses de carne Christi recensentur ab Auctore, nempe Marcionis, Apellis, Valentini, & eius qui carnem Christi putauit introduxi, utpote Saturnini.*
C A P. I.
1. Qui sicut resurrectionis, &c.] *Primum hoc caput inscribitur a nobis: De libri huius scribendi occasione.*

E
Exod. 13.
Luc. 2.
Iai. 7.
Ca. XXIV.
Iai. 5.
F
Iai. 45.
46.
Iom. 1.
Gal. 1.
I. Iam. 4.
G
Aa. 1.
Iom. 19.
Cap. XXV.
H

LL

Matth. de Luc. 3. sed ipse etiam auctor supra li. de Bap. ca. 8. columba figura: atque adeo paxam, etiam sic legendum hoc loco, sed nihil immutare volui, tum quod conformiter ita legantur Vas. ms. 3. cod. tum quod illam lectionem explicare videntur verba illa: Sed quæris corpus columbae, &c.

29. tam vere erat & columba, quam & Spiritus, &c.] Consequitur in hac huius loci expositione Tertulliano, auctor li. de Agone Christiano inter opera B. Augustini. c. 22. sed ipse Augustinus Epistola 100. ad Eudotium, ep. li. 2. de Trinitate, cap. 5. contra sentit: columbam illam non veram, nisi creaturam, sed factam creaturam: cui consentiunt etiam B. Ambrosii li. de Sacrament. c. 5. Chrysost. hom. 12. in Matth. & Procop. in c. 18. Gen. id colligentes ex verbis illis: quasi columba, & in specie columbae. Atqui legimus ex v. Vatic. in. cod. adsumpta substantia extranea, pro contraria, neque enim esse columbæ contrariam substantiam Spiritus sancti, sed convenientem, auctor loco citato li. de Baptis. in his verbis indicat: vt natura spiritus sancti declararetur, per a nimia simplicitatis & innocentia.

C A P. IV.

30. Igitur si neque v. impossibile, &c.] In scripturam datus huic capiti: Aduersus eundem, quod neque indigna fuerit Deo, neque stulta, Christi corporatio. Cuius similitudo est plane locus infra li. 4. adu. Marc. Quem admodum vero hic corporationem, auctor sic infra c. 6. corporandorum dixit, idque vt magis explicaret veram corporis adinventionem.

31. peroragiam spurcitas, &c.] Marcionem iterum adloquitur. Perorare autem (inquit Rhenanus) etiam cum Accusatio constructi lib. de Resurr. carn. Vltimaque dignificatione exitum perorant. Cuius propositio in Ladu. Marc. 2. Haec dignissime peroraturus in creatione, & 1. 3. Age iam perorari in illa sanctissima & reuerenda opera naturæ. Inter hec in totum quod es; vbi totus hic locus reperitur.

32. anxiom, nexum.] Nexum dicit, inquit idem, propter colligantiam nervi vmbilicarij cum matrice. Exponunt enim quod hic significat, verba que infra leguntur huiusmodi c. 2. o. Quid auellitur, inquit, nisi quod inhaeret, quod in nexum, in nexum est ei: a quo vt auellitur, auellitur: si non adhaeret vtero, quomodo auellitur est: si adhaeret qui auellitur est, quomodo adhaeret, nisi dum ex vtero est pro: illum necum vmbilicarium quasi folliculi sui tractum ad paruos originis vultus Rursum li. 4. adu. Marc. Et primo, inquit, reuertitur illi vultu ere nec multum ablatum. Perhibet interim istud ad paradoxum auctoris, quod Christi naturam si aperto vtero virginis 3. de quolatiatur Prolegomena.

33. totum incertum libidinis fatidii & gula.] Libidines etiam alibi accipi ad auctorem pro appetitu & inclinationibus, adnotauimus supra L. adu. Hermog. c. 36. n. 12. B.

34. cum suis impedimentis.] Involucra illa (inquit Rhenanus) facti significante. Mox autem pro suis cum Lacinio legendum, quod panis dicitur, quod vinctioibus formatur, pro vinctioibus.

35. Hanc venerationem, o Marcion, naturæ, &c.] Scripsimus (inquit Rhenanus) venerationem, pro: venerationem, conuenientibus exemplaribus antiquis. Intelligit venerationem que natura debetur. Senfus est, Quod venerari debuerat, u desipis. Sic li. 3. aduersus Marcionem: Sanctissima, inquit, & reuerenda opera naturæ. Lacinios quidem ex contextura legit: Hanc rationem, qua fortassis melius conueniret cum proposita materia, verum nolui immutare, quod Rhenani lectum conuenienter Vatic. 3. ms. cod. Maxime quum videatur ex proposita venerationem naturæ vocare, quam haeretici contrarium vocabant, contra quos istem pene verbum B. Hieron. vult dicit hic locum imitatus, li. adu. Heliod. Tange si libet, & nias naturæ conuenienter, nouem mentibus vterum in solentem, subtilis, partem, sanguinem, panem. Ipe ubi de cribatur infans, regmine membrarum solio conuoluto.

36. quem magno pretio redemit.] Addidimus, pretio, ex iisdem Vatic. 3. cod. ms. confirmat Apolo, quem citat 1. Cor. 7. qui habet: Empi, seu redempti (vt legit auctor) istis pretio magno, maxime quam id vbi que legat B. Cyprian. Vox Græca ἰσοπέθει, & redime & ex emere significat. Quamquam autem magno Græce non legatur hodie, quem etiam B. August. id legitur Epist. 66. videtur plerique Latini ad non omisit.

37. Si Christus creator eius est, &c.] Adhuc hic, tum capite, precedentibus & sequenti, ad errorem Marcionis de duplici Deo, altero creatore, id est, nostro, altero Deo suo, quem late confutat lib. 1. adu. Marc. Auctore.

38. Natiuitate reformata regeneratione coelesti.] Agit de Natiuitate Christi ita reformata, vt peccati expers fuerit. Miraculorum autem, de quibus hic, fit mentio Matth. 11.

39. Sulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientiam.] Quum supra li. de Bap. c. 2. n. 15, adnotauerimus veram hanc esse lectionem Tertulliano, [vbi] firmius sapientiam, pro eo quod erat: sapientes, maxime quum separato, que Deus in amulationem elegit (nom. Lat. puerum) [id] sapientiam seculari, & tamen apud illum.

40. Iupiter Taurus factus aut Cygnus.] De loue, inquit Rhenanus, in Taurum mutato, fabulam habes apud Ouidium Metamorph. 1. 2. in Cygnum, li. 6.

C A P. V.

41. Sunt plane & alia tam stulta, &c.] Titulum datus huic cap. Tertulliano Opera.

42. Aduersus eundem & alios quosdam quod non phantasma, sed veræ fuerint Christi & Natiuitas & passionis.

43. Aut prudentiam dicant. Deum crucifixum.] Adhuc ad illud inueniunt 1. Cor. 1. a contrario sensu. Nos autem predicamus Christum crucifixum Genibus stultitiam.

44. Sed non etis sapientes nisi stultus seculo fueris.] Hic similiter ad illud 1. Cor. 3. Stultus fiat vt fit sapiens.

45. quia vt phantasma vacabat a sensu eorum.] Hoc est (inquit Rhenanus) carere sensu vtrum passionem. Similiter autem dicit infra c. 17. Et tamē nā mihi vacer incursus; & c. 18. Vacabat enim vitiū sēmen: & c. 20. menses sanguinum vacantiem cap. 21. & vacat Prophetia, Plures similes locutiones vide supra Ladu. Valent. in. c. 10. num. 11. Siue autem legas: & in fantasia imaginaria & vacua ludibria cum exc. sine cum ms. 3. Vatic. imaginaria, perinde est.

46. interfectores veritatis.] Haud absimiliter paulopost; qui destruis necessarium decus fidei. & vtriusque: Quid dimidias mendacio Christum: Locū adnotandi contra eos, qui non nisi blandis verbis compellari volunt haereticos, certo occurrit adhuc atrociora longe aduersus haereticos verba, apud auctorem, maxime in i. 1. adu. Marc. quo lectorem remittimus.

47. Nonne vere crucifixus est Deus, &c.] Ex Vatic. 3. ms. cod. sequenti sine distinguimus & immutamus: nonne vere mortuus, vt [pro:] & vere crucifixus; nonne vere resuscitatus, vt vere scilicet mortuus: Fallo ergo statuit, & Paulus.

48. Quis me, inquit, confusus fuerit, confundat & ego eum.] Sic ex vno Vte ad. pro cuius qua lectio magis placet, tum quod Marc. 8. Græce legitur, ἵνα κενόβηται αὐτοί, tum quod etiam sic legit B. Cyp. L. de Lap. & Epist. 6. vbi citat Adnotationes nostras n. 47. Neque vero etiam confundi pro crucifera alicubi quam cum de christo constructum reperitur. Denique si eius legitur, etiam: in cui legendum foret, at: vt habent ms. 3. Vatic. cod. Epist. in eam adnotandā vtrius auctoris à Cyp. & vnglaris codicibus lectio, confundat & ego pro: confundatur enim filius hominū. Atqui figi, pro: crucifigi, auctori videntur esse etiam alicubi diximus.

49. carnem scilicet hanc sanguine suffusam, &c.] Verè carnis has qualitates latius reperit auctor infra c. 9. Lego autem omnino: Ideo que mortalitatis, pro: Ideo quia, & cum Rhenano paulopost: Deus Marcion (vt Vocatus sit casus) haud aliter, pro: Deus Marcionis.

50. Itavt iulique substantiæ census.] Varias huius vocis significaciones apud auctorem supra adnotauimus. De Pra. scrip. adu. bar. c. 32. n. 184. nempe: vt accipiatur pro recensu, diuitiis & auctoritate. Hic certe medio modo accipi videtur, infra vero c. 8. vbi legitur de peccatoris censu, pro recensu seu origine. Similiter etiam infra cap. 17. quum dicitur: si terreni non fuit census homo. Sunt vero etiam Tertullianica: dis puncta est, pro absoluta: dimidiare mendacio.

51. In tunicā.] Tunica vocabulo, inquit Rhenanus, vtriusque intelligit. Sic in sequenti de Resurr. & carne: Carnem, inquit, quam posita pellē esse carnis, id est, carnes super ductæ velletur, & mox: Hinc, inquit, & Apostolus circumcissionem, despoliationis carnis appellans, tunicaem autem adfirmat.

52. circulario cerei.] Istud per id quod sequitur, explicatur: sed magnum hominem, nam etiam supra Tom. 1. Apolog. c. 23. multa miracula circularioris præstigijs ludere Magos dixit, vbi vide Adnotat. nostras n. 356.

C A P. VI.

53. Sed quid iam dicentes Ponticillius, &c.] In scripturam huic capiti dedimus: Aduersus Apellem, quod Christus non sit mutatus carnem ex fidelibus. Dicentes autem pro discipulis, auctori frequentissimum De Pontico Marcione nempe, infra latius li. 1. ar. v. cund. Proverbum de calcaria in carbonariam, vtrāque habemus inter Prolegomena.

54. ad Apellem.] De Apelle latius infra To. 5. ad fragmentum li. adu. Apellem, & remittimus etiam lectorem ad ea que diximus li. supra de Pra. scrip. adu. bar. c. 51. bar. 19. nu. 324. Atqui lego cum ms. 3. Vatic. cod. in virgine Philumene.

55. vt angelus quidem illius Philumenes.] Sic lego pro: pro illi. De hoc vero sic supra li. iam dicta c. 6. Prouiderat tunc Spiritus sanctus futurum in virgine quadam Philumene angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis, cuius signis & præstigijs Apelles inductus notam hæresim induxit. Vbi vide adu. nostras n. 35. & infra c. 24. A. que, inquit, etiam angelus, &c. ad emergentia Apellia: virginis Philumenes filium dirigit.

56. Etiam angelus & celo.] Legimus cum 3. Vat. ms. cod. de celo, tum hic, cum infra c. 24. & similiter li. de Pra. scrip. adu. bar. c. 6. pro eo quod erat: de celo, tum quod etiam Græce legitur ἵνα κενόβηται, tum etiam quod infra sic legitur L. adu. Marc. de Epist. ad Galat. Irrepererat etiam mundum in additione Lugdamensi, vt legeretur nobis, quem legendum sive vobis.

57. De fidelibus, inquit, & de substantiis, &c.] Istud hic verbis reperit infra li. 3. adu. Marc. Nam & Philumene illa perdidit Apellia, ceterique defensoribus Marcionis, ex fide quidem Christum circumtulisse carnem: nullius tamen natiuitatis, vt pote de elementis eam mutatum, quod ibidem etiam confutat, maxime scripturam illis quibus infra c. sequenti.

58. Quod illi cum Moyse, qui Deum Moyse reitit.] De hoc latius infra lib. 1. adu. Marc. Siue autem legas cum excus. cod. reitit,

A sine cum Vatic. 3. ms. cod. recitit, parum refert, quomodo etiam si paulo post legas: ob quam in carnem venerunt, aut processerunt. Atqui pulvere dispersit reddidit causam, cur Christus nasci debuit, angeli non item infra l. 3. adu. Marc. Angeli, inquit, neque ad moriendum pro nobis dimisit, breuem carnis commectum, non debuerunt nascendo suspensisse, quia nec moriendo deposituri eam fuerunt.

58. Atqui, tunc quoque inter illos angelos ipse Dominus apparuit Abrahæ, &c.] Haud aliter etiam ibidem Auctor: Ideoq; & ipse cum angelis tunc apud Abraham in veritate quidem carnis apparuit, sed nondum nate, quia nondum moriturus, sed discentis iam inter homines conuersari. Quamquam interim hæc interpretatio, quæ ortum inde habere videtur, quod legatur Gen. 8. Tres vidit, unum adorauit, à B. Augustino non probetur, quem adeo videtur ledor l. 2. de Trinit. c. 10. Porro legitimus iterum ex ms. Vat. 3. cod. Atqui pro Atqui.

59. Sed vos hoc non recipitis, &c.] Similiter etiam loco citato: Primo non admittitis ad eius Dei exemplo quem deusit.

60. Constat angelos carnem non propriam gestasse, &c.] Etiam hoc repetitur, ubi supra. In ista questione quum putaretis opponendos esse nobis angelos creatoris, quasi & illi in phantasmate uenturæ uitæ carnis egerint apud Abraham, & Loth, & operati quod eis mandatum fuerat. Sciro nec illud tibi concedi, vtputauit uenturæ angelis caro, sed veræ & solidæ substantiæ humanæ. Si enim difficile non fuit illi, putari carnis verus & sensus & actus exhibere, multo facilius habuit, veris & sensibus & actibus veram dedisse substantiam carnis, vel quæ proprius auctor & artifex eius, &c. ne prolixiores sumus. Porro B. Augustinus quætionem hæc perplexam reperiens l. 3. de Trinit. c. 1. faceret excedere vires intentionis sue, quem secutus & B. Bernardus hom. 5. in Cantic. Cantic. hæc controversiam indistinctam reliquisset videtur, ita concludens: Ceterum, inquit, utrum ipsi spiritibus naturalia corpora sint sicut hominibus sua, an vero ipsi spiritus corpora, cum opus est, sumant, rarissimeque expleto opere ponant in eandem, de qua sumpta sunt, materiam dissoluenda, nolo ut à me requiratis, videtur Patres de huiusmodi diuersa sensisse, nec mihi per se ipsum est unde alterutrum doceam, & nescire me fateor, sed & nostris profectibus non multum conferre arbitror harum rerum notitiam. Hæc tamen ille, nec aliter etiam P. Lombardus Sent. l. 2. dist. 88. 4. Quid quod etiam Auctor neutri ubi aliquid certi definit.

61. Sed nihil de eo constat, quia scriptura non exhibet, &c.] Ne forte quis istud datur quærit contra traditiones Ecclesiasticas meminerit Auctorem docuisse supra Tom. 2. l. de Corin. Milit. c. 3. etiam traditionem non scriptam debere recipi, quo adeo Lectorem remittimus. Legimus autem mox: etiam ex nulla substantia, pro &c. ex 3. Vatic. ms. cod.

62. quid postea factum sit corporibus illorum.] Latissime dictum, inquit Rhenanus, id est, quo perueniret. Subaudiunt De, Prescriptio. Sic Cicero in Verrem: Quid te futurum est? quo confutur: Plantus: Quid argento factum est quod dedi, Rursum Cicero pro Client. Quod hoc hominis factum est?

C A P. VII.

63. Sed quotiens de natiuitate, &c.] Caput hoc inscriptissimum: Respondeo ad illud Christi Matth. 12. Quæ mihi mater, & qui mihi fratres. Quippe ex Marcione & Appelles veram natiuitatem Christi negandam comprobare nitentur, sed falso, quemadmodum etiam p. schre eundem locum interpretatur B. August. contra Manicheum eodem errore lapsum, Epist. 18. Et li. de fide contra Manicheos cap. 22. item Epiphanius hæc. 42. contra Marcionem. Confutat. 12. Auctor etiam quæst. & Respon. inter opera B. Iustini Mart. qu. 136.

64. Quæ mihi mater, & qui mihi fratres &c.] Eodem modo citatur hæc scriptura infra lib. 4. adu. Marc. quum interpretes alii malim ex Græco, nisi quod à uerbo us, uertitur, quæ est mater mea, & addephus fratres mei.

65. quid iam RESPONSVM SIT à nobis MARCIONI & L. BELLO QVO EVANGELIUM IPSIUS PROVOCAVIMUS.] Intelligi haud debet à lib. adu. Marc. Ibi enim etiam istud pane, sed paulo paucioribus hæc scripturam explicat uerbo, paulo post ad legendam. Præinde etiam hinc constat uerum esse quod adnotauimus supra Prefatione nostra in hunc Tomum 3. eodem pene tempore scriptos hunc & sequentem de Resurr. carn. libros ac libros quatuor primos adu. Marc. huius uerbo absoluti, tum demum esse conscriptum quintum librum aduersus eundem.

66. Licet propterea abtulerint hæresis ista de Euangelio.] Quomodo hunc Luca 8. locum mutauerint, indicat Epiphanius ubi supra Schol. 12. Non habet, inquit, mater ipsius & fratres ipsius, sed solum: mater tua, & fratres tui. Cuius rationem addens: Eriam si (inquit) superiora recideris, & Marcionem, Euangelii uerba, quo factas Euangelistam non suffragari dictioni à quibusdam relata nempe: mater tua, & fratres tui, non potes transgredi ueritatem, cur enim non multas dixit matres.

67. quod & creditum patrem eius Ioseph fabrum.] Istud de sumptis, præcipue eodem ex Matth. c. 13. & Marc. 3. partim tamen etiam ex Luca 4. cap. Nam ibi legitur: Nonne hic est filius Ioseph, quum alii duo habeant: nonne hic est filius marie? Atqui cum Vatic. 3. ms. cod. omittimus paulo post particulam: est, ubi legitur. Sed nullatenus tendens, &c. procedit, omnino legitimus

deinceps: nisi quod etiam uacillet tentationis ingenium, quia præter alios locos supra citatos nu. 4. similiter dicit Auctor supra Tom. 1. lib. de Pallio cap. 4. Vacuerat ab uerbum gustu, uti etiam adnotauimus supra lib. adu. Valentin. nu. 112.

68. sicut & in Euangelio ante Marcionem edito continetur.] Euangelium Ioannis intelligit cap. 7. quod non agnoscebat Marc.

69. Mater æque non demonstrat ad hæresim illi, &c.] Ipsi potest intelligi de adhesionem perpetua in Christi concubitu, quæ frequentabant Marthe & Maria. Deinde id quod sequitur incredulitas eorum ad fratres Domini, non ad Mariam referri debet. Quare calumniatur Rhenanus in argumento huius libri, dum non modo Tertullianum dicit hic dissentire à placitis recentiorum Theologorum de B. Mariæ impeccantia, sed etiam profæ Originem citat, Augustinum & Chrysostomum. Nam imprimis Origines semper Mariam immaculatam vocat, & habet nos respondere hæretico, si quid aduersus illam obijciatur. B. Aug. li. de natura & grat. cap. 36. postquam dixisset, nullum sanctum esse sine peccato Domini, nullam sanctam uirginem Mariam, de qua, propter honorem Domini, excipitur proferus, cum de peccatis agitur, habere uolo quætionem, Chrysostomus denique loci quomodo sentit intelligi possit, uide Sixtum Senariensem Biblioth. Sancta l. 5. Adnot. 104. & li. 6. Adnot. 18. & 118. ubi etiam & Adnot. 139. ac 140. explicat, quomodo intelligi possint quidam loci Origines & Augustini ac Eusebii, qui Rhenano fauere uidentur. Quæ omnia latius, ut iuxta Expositorem Librum expungatur, in omnibus libris hæcenus excusis Rhenani calumnia.

70. tam proximi.] Tam inquit Rhenanus, inquit cum imperatorio proximi, uti etiam infra l. 4. adu. Marc. Deinde quum dicitur, necessarius aliquid, comparatur hic etiam accipitur, uti adnotauimus supra Tom. 2. l. de Patient. 1. 11. nu. 69.

71. si forte tabula ludens.] Campum inquit Cælius Calogerus tractat de reseruarum ludo in quo reseruari pugnatiam olim exercebatur, ab antiquis, nunc abacum, nunc aluolum fuit aluicum, uocabulum huiusmodi, modo uolubus, sed & fibrillum appellatum uocabulum, reclamantibus licet Grammaticis, qui ex auditorio Porphyrii, non ad reseruari, sed ad alios fibrillum perire arbitrabantur. Campus lignæ etiam appellatur in antiqua Dioneide. Quo loco scripsit me tractat quicquid ad hæc lusus generat pertinet. De uia ueritatis tabula ludo, uide tractatum de Alenorum inter opera B. Cyrilli Tom. 3.

72. vel de hisitibus, aut auting contendens.] Ad illud, inquit Rhenanus, ad præfacula, & factioes arigatur. Nam his quæque fœbat. Ideo dicitur: contendens. De quo notandum supra Tom. 2. lib. de præfacula, postissimum caput. 15. num. 138. & 139. & caput 16. num. 141.

73. quum indignatio parentes non neget sed oburgat.] Similiter infra lib. 4. adu. Marc. Tam proximas enim personas totis hinc, extraneis intus defixis ad fermeos eius, & amplius & uocac eum à sollemni opere quærentes, metro indignatus est, non tam negauit quam abdicauit. Epiphanius manu hinc oburgationem referre ad eum, qui nuntiabat fratrem suum matrem &c.

74. non tanti facere matrem aut fratres, quæti uerbum Dei Adhuc ad illud Matth. 10. Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus: cuius ipsa uerba citatur supra lib. de Baptis. c. 12. hic uero sensum duntaxat.

75. Sed alias figura est synagoga, &c.] Alium huiusmodi sensum reperire est apud B. Hieronymum & Hieron. in Matt. c. 12. Ambrosio & Bedam in Luca cap. 8. Ibi autem: nuncupatur, uide Rhenano intelligitur Christus.

76. Sed feliciores &c. qui uerbum Dei audiunt.] Infra lib. 4. adu. Marcionem. ad illud, sicut etiam in Euangelio Luca: & sciunt, quod uerissimiliter etiam hic addi debet, sed nolui id facere, respiciuntibus ms. 3. Vatic. cod.

C A P. VIII.

77. Solis istis capitulis, &c.] Titulum huius capituli delatum: Auerfus Appellicianorum angelum ignem carnis creatorum. Oratio enim lego: Appelliciani, pro eo quod erat: Appelliciani, neque enim ab Apella, sed ab Apelle hæretico nomen habent, quare neque placet adlusio quam adferre Rhenanus, uide dicitur Appelliciani, quasi appello, quum ipse etiam fateatur potius appellari Appellicianis & Appellicios, nam & infra cap. 24. Appellica uirgo Philumene nuncupatur. Eisdem Appellicianos uocat Epiph. hæc. 44. B. uero Cyrillus epist. 73. Appellicianos.

78. quam uolunt ab igne illo, &c.] Huiusmodi erroris mentionem habes supra l. de Prescript. aduers. hæres. c. 5. hæc. 19. nu. 114. & latiore tractatum l. de Anima c. 23. num. 298. ubi etiam facit Iulium Tertulliani locum citatum habes ex l. de Resurr. carn. Facit interim ad loci huius intellectum maxime illa uerba dist. c. 23. Appellicios sollicitas referunt animas terrenis deis, de suis enim illis peccaticem circumfixerit carnem. Ibi enim habes quid significet illud: sollicitas animabus, quod ipse ibi circumfingere, hic adferre dixit, & de peccatrici e carne hic multo latius.

79. paride mal.] Hoc delatum (inquit Rhenanus) etiam notat in l. de Prescript. aduers. hæc. c. 24. Nemo alterum Deum autus est suscipi cari (facilius de filio quam de patre habebatur) donec Marcion præter creatorem alium Deum (hæretus bonitatis iudicaret, Apelles creatorem angelum nescio quæ gloriosum superiorum Dei, faceret Deum legis & Isaacis, illum ignem additum hæc. 142.

TERTIUM OPERUM

Quando vero dicitur, praevide mali, id est, sancti Dei, videtur loqui de Apelle & Apelleianis, aut quoniam à Marcione separati sunt. Nemo post eam distinctionem, unum tantum Deum adseruit Apelles.

80. paratura. Paraturam vocat, inquit idem, id quod praestat materiam. Sic in lib. de Pallio, cap. 3. lanam vocat paraturam materiam. Tantam igitur paraturam materiarum, inquit, ingenia quoque vestimenta profecit. Ergo de ista paratura, hoc est, de salute & caelo, quae corporum materiam Christo subministraverunt.

81. penitentiam admittit. De hac ita loco supra scripto de Praescripto. l. adu. her. Tertullianic. si. Cui mundo permiscuisse penitentiam, quia non illum tam perfecte fecisset, quam ille superior mundus inlustratus fuisset.

82. Nam est nobis ADVERSUS ILLOS LIBELLVS. De hoc LIBELLO, an idem sit quid à Rhenano & alii ADVERSUS APPELLITAS inscribitur, an alius, infra latius. Tomo quarto ad fragmenta eiusdem libri.

83. siquidem omnis penitentia confessio est delicti. Non ergo sufficit Lutheranorum definitio: Penitentia, noua vita. Verum de Penitentia tribus partibus, contritione, confessione, & satisfactione, late supra Tom. 2. integro libro de Penitentia. Recte autem supplet Rhenanus in hunc modum: & membra delictum, subaudiuerunt. Et recte proinde & eorum subaudiendum. Et coelestia cum caelo, delictum erunt. Manu esse breuis & obscurus quam peripicua. Legimus vero ex Vatic. 3. ms. cod. de peccati confitit elementis, pro: de peccatis, & cum Basil. cod. de peccatorum censu, pro eo quod in additionem Lugdunensium irrepserat. Ienu.

84. Primus homo de terra limo, secundus homo de caelo. Etiam hic à communi lectione Apostoli 1. Cor. 15. variat; transferens: terra limo, pro terra, quod etiam Grace dumtaxat legitur. & amittens: terrenus, ac deinde: coelestis.

CAP. IX.

87. Præteridimus adhuc, &c. Caput hoc inscriptum: Quod conficit veram carnem fuisse in Christo.

86. quod de limo figulatum etiam ad fabulas Nationum veritas transfudit, &c. Sic legitur ex 3. Vatic. ms. cod. omnia uocata est. Significat autem (inquit Rhenan.) Promethei fabulam, qui primus limo hominem inuenerit, Iapeti filius. Ouidius lib. 1. Metamorphosion:

Sanctius his animal, mentisque capacius alæ
Deerat adhuc, & quod dominati in cetera posset,
Natus homo est, siue hunc diuino femine fecit
Ille opifex rerum in mundi melioris origo:
Siue recens tellus, seductaque nuptæ ab alto
Æthere, cognati retinebat femina cœlis
Quam fatuus Iapeto mixtam fluminalibus vndis
Fixit in efficiens moderatam cuncta Deorum.

Huc addidit etiam Iuuenalis Satyra 13.

— Vnus & alter

Forfitan hæc spernati iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto fixit præcordia Tibi.

Id vero Ethonis sunt à nostris mutuati, videlicet de libro Mosiaci. Porro Tertullianus nosse l. 1. adu. Marc. eleganter Deum creatorem appellat, verum Prometheum. Atqui nona vox est: aquana, pro: aquæ, ubi legitur: sanguine aquanam. Habent denique Vatic. 3. ms. paulo post. Hæc sunt quæ illum filium Dei caelauerunt, pro: caelauerunt, sed perinde est.

87. de Septentrionibus. Hoc silus (inquit Rhen.) quod à figura posturæ ipsa, quia simile plausu videtur, antiqui Græcorum à quibus dixerunt, nostri quoque veteres à bubus iunctis Septentriones appellauerunt, id est, à septem stellis, ex quibus quasi iunctæ teriones figurantur. Sunt autem Triones rusticæ vocabulo boves, quasi teriones, à terenda terra, id est, aranda colendaque. hæc ex Aulo Gellio.

88. & Vergiliis. Vergiliæ, inquit idem, circa æquinoctium orientur, unde nomen habent à vero. Græci & Latini sunt, quod eis compluribus stellis consistunt.

89. & Succiis. Quæ stella Græci, inquit idem, videt, à nobis primo Syades, deinde Succisæ sunt dictæ. Auctor Gellius. Sunt autem in capite Tauri. Porro vsurpat emendatum pro: perfrictus, ius illustrato, adueniente. Atqui quæ secundum posteriorum aditiones legatur: commendatum, uisopus est cum Rhenano explicare quid hic significet emendatum.

90. Unde huius doctrina & signa ista? Vox Græca: oðia, uertitur ab Auctore Mathe. 23. doctrina, nam etiam Plato pro scientia vsurpat, quæ dixit 2. de Repub. oðia dicitur. & Aristophan. in Pluto, oðia uox dicitur. Addit autem: etiam despicientium uox erat, quia sequitur ibidem: & scandalizabantur in eo.

91. humanæ honestatis. Honestatem (inquit Rhenan.) hic accepit pro: uoluntatis, sicut mox: Contumacia uero in honestam probauerit, id est, deformem. Ita Virgilius:

Et quocumque Deus circum caput egit honestam.
Horatius Satyra 2. lib. 1.

— Neque liquid honesti est,
Iactat habetque palam.

92. de ignobili aspectu eius, &c. Quod transfuit ex Græco τὸ αἰσχροπρόσωπον, Tertull. supra lib. adu. Iud. c. 14. & infra lib. 3. adu. Marc.

Tertulliani Opera.

speciem in honoratam, hoc aspectum ignobilem: quamquam primo loco etiam dicatur: nec aspectu quidem honestus. De Proterbio: vngue summo pettingere, Prolegomena nostra uident. Lector. Quod autem sibi uelit illud: nulli incertum, nescio. Legio denique: sanguineus iudit cum excussis, aut: eum 3. Vatic. ms. cod. perinde est. In sequenti uero uisumatur 6. Irenæum libro 3. cap. 32.

CAP. X.

93. Conuertor ad alios: æque sibi prudentes, &c. Titulum huius capiti ipse Auctor indicat: Aduersus alios qui carnem Christi animalenti adimant, quæ salutis animæ solius causa Christum procellisse uolunt. Recte autem: sibi prudentes appellat hereticos, quia heretici de arbitrio suo sibi inducunt, ut habet aduersor supra lib. de Praescripto. aduersor. heret. c. 6. & hoc ibidem in Admor. latius nu. 32. & 34.

94. si uerit animam saluam faceret, &c. Adhuc haud dubie ad illud Luc. 9. Filius hominis non uenit animas perdere, sed saluare: sicut etiam infra c. 12. huius uerbi: Et ueni (inquit) animam saluam facere.

95. non carnis, sed animæ nostræ solus liberandæ causâ. Hunc errorem adscripsit supra lib. de Praescripto. aduersor. heret. Basilid. c. 4. h. 4. n. 304.

96. Porro si non nostram liberauit, quia carnem, &c. Ex Latino legitur, carnem, pro: carnem, id requirente sensu. Variam autem hic lectionem habet Vatic. Porro si non nostram liberauit, nihil ad nos, quia carnea non est, sed aliorum lectio: uulgata magis placet.

CAP. XI.

97. Sed aliam argumentationem eorum conuenimus, &c. Capiti huic inscriptionem datus: Aduersus eosdem, quod anima Christi carnalis non sit. Atqui Vatic. 3. ms. cod. omittit quidem illud: mortalitatem sit an non, sed retinere malimus. Sive autem cum istem legas: Sed nec esse quidem potest, siue cum excussis: ne est, non refert.

98. Omne quod est, corpus est (ui generis, &c.) Perinet istud ad paradoxon de Anima corporea Tertulliani, de qua partim supra lib. de Anima, cap. 5. 6. 7. 8. & 9. partim in Prolegomenis, quamquam hic uideatur adhuc suam suspendere sententiam, ut fortassis scriptus sit iste liber ante librum de Anima, sed quia illo ante librum de Resurr. carnis est aditus, & iste cum illo quasi coniunctus est, oportuit illum præmittere. Interim rursus effugit animæ tribuere cap. sequenti.

99. cassidem aut personam ei inducit. Adnotat Rhenanus ad marginem: Istud oppositum esse illi, quod est: detrahere personam, uerum de his latius in Prolegomenis inter Proterbia.

100. si in carne conuertam alienam induit superficiem. Intelligit (inquit Rhenanus) si Christus induit alienam superficiem, conuertam supple animam in carne. Sic dicitur: In hoc te inueniam.

101. alterius iam notitiam. Alterius (inquit idem) dixit, pro: aliter id est, diuersa. Sic infra cap. 16. Si in carne meliore & alterius, id est, non peccatricis naturæ: æquum peccati redemit. Similes sunt etiam infra loci lib. de Resurr. carnis: alterius diuinitatis, &c. ac: ad alterius spei auctorem.

CAP. XII.

102. Ofsensa si quæ anima per carum, &c. In scribitur cap. put istud: Quod Christus uenerit, non ut se ipsam, sed ut Christi in anima cognosceret, Legimus autem cum Vatic. 1. cod. Itaque lu. percellit.

103. Et ut impressus dixerim. Similiter infra cap. 20. hoc quidem impressus, & lib. 3. aduersor. Marc. Impresse. Apostolus mandat. Quæ accipit pro: explicare dicere.

104. animæ anima sensus est. Vide de huius uerbi latius dictum librum de Anima cap. 18.

105. Plenus hæc profertur LIBELLVS, QVEM SCRIPSIMVS DE TESTIMONIO ANIMÆ. Habentur hæc eadem animæ adhuc Deum ignorantis testimonia, dicto lib. cap. 21. & 4.

CAP. XIII.

106. Caro facta est anima, ut anima ostenderetur. Titulum huic capiti datus: Quod anima & caro in Christo diuersæ sunt substantiæ, cuius etiam meminit infra Auctor c. 18. quum duas substantias in Christo pronuntiat. Hæc interim prima uerba non Auctoris sunt, sed aliorum contra quos disputat, quibus respondeo: Numquid ergo &c. Eadem latius I. aduersor. Præxan, ubi etiam eandem plerisque scripturas citat.

107. Etiam quum demutantur qualitates, &c. Vide supra c. 3. nu. 25. Legimus autem ex 3. Vatic. ms. cod. nec potest dici recta & argilla, ad ista uocet ceta.

108. Anxia est, inquit, anima mea usque ad mortem. Ad uer.

A

bum expressit vocem Græcam *ἄδωρος*, quia illud *ἄδωρος* excessum tristitia significat, idque non hic modo sed etiam infra Tomo 5. lib. de *Fuga in perisic*. Pro quo veritatem trepidat, *l. de Resurr. carn. c. 18.*

109. Panis quem ego dederò pro salute mundi, caro mea est.] *Videtur ex proposito transposuisse Auctor voces illas: pro salute mundi, quæ aliqui in Latinis exemplaribus postponentur, & in Græcis necessarius postponi debent, quia additur: ἢ ἴψο δώρο, idque ut tanto significatius intelligatur, Christum veram carnem habuisse. Quod quum ex eo loco comprobet, certe excluditur eorum interpretatio, qui etiam eo loco apud Ioannem spiritus aliter carnem intelligi volunt, eo quod sciunt, quem alium locum certe istum, facere pro veritate corporis Christi in Eucharistia. Ego nihilominus pui assem transponendam dictam lectionem, nisi sequeretur paulo post: & illa, nempe caro, panis mundi salutem: ubi etiam salutem veris Græcam vocem *ἄδωρος* paraphrasticam, neque enim aliud vita, quam salus fecit.*

CAP. XIV.

110. Sed angelum (aiunt) gestavit Christus, &c.] *Caput hoc inscriptum: Aduersus alios quosdam, quod solus Christus sit iustificator noster, non angelus cum iudicet.*

111. in ignem preparatum diabolo & angelis eius,] *Omissis quidem: æternum hic Auctor, sed quod cum subintelligat, ut *ἄδωρος* proprie accipiatur pro nuncio, infra Tomo 5. Nouatiani lib. de Trinitate, B. Cyprian. Test. lib. 2. cap. 21. Hieron. in Comment. Hilari. lib. 4. de Trinit. August. de Trinit. l. 2. c. 13. l. 18. de Civitate Dei, cap. 35. & alibi, Athanas. lib. de beatif. Filij, Iustinus Apol. 2. pro Christian. & adu. Tryphonem, Dionys. Areop. lib. de Coelesti Hierar. cap. 4. Epiphani. in *Adversus*, & B. Ambros. in cap. 10. ad Rom. alique complures, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9. Leo de Castro, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9. Leo de Castro, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9. Leo de Castro, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9.*

B

112. Itonicus enim non erat Dei filius, &c.] *Ironici istud Aucto ex persona hereticorum. Similiter infra lib. sequent. cap. 11. Eutiquedoneus est refecit.*

113. saluatoris.] *Hanc vocem explicat, quum subdit: si duo salutis artifices. Vt utro eadem voce infra lib. 3. aduers. Marc. in translatione verborum Apostoli 1. Thess. 5. in aduentu Domini & saluatoris nostri.*

114. Dicitur est quidem magni consilij angelus, id est, nuntius, &c.] *Eodem modo hunc locum explicat, ut *ἄδωρος* proprie accipiatur pro nuncio, infra Tomo 5. Nouatiani lib. de Trinitate, B. Cyprian. Test. lib. 2. cap. 21. Hieron. in Comment. Hilari. lib. 4. de Trinit. August. de Trinit. l. 2. c. 13. l. 18. de Civitate Dei, cap. 35. & alibi, Athanas. lib. de beatif. Filij, Iustinus Apol. 2. pro Christian. & adu. Tryphonem, Dionys. Areop. lib. de Coelesti Hierar. cap. 4. Epiphani. in *Adversus*, & B. Ambros. in cap. 10. ad Rom. alique complures, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9. Leo de Castro, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9. Leo de Castro, aduersus modernis epian cum in locum Ipsi. 9.*

C

115. vtrahique Gabriel aut Michael.] *Adiecit: aliqui, ex uatic. 3. ms. cod. Sunt enim similes phrasæ supra cap. 12. in Lazaro aliquo, & hoc cap. paulo post: in aliquo Zacharia, & alibi frequenter. Sive autem legas paulo post: de familiaris cum 2. var. ms. cod. sive: ex cum reliquis, pertinet ad.*

116. Minuisti eum modicum quid citra angelos.] *Sic castigauimus ex 2. ms. cod. pro modicum quid. Legitur quidem cap. sequent. Minuisti eum modico, sed etiam ea lectio bona est, omisso: quid. Interim prius illud habet Auctor, eundem locum citans & supra Tom. 1. lib. adu. Iulian. cap. 14. ac Tom. 2. lib. de Corona milit. cap. 14. & infra lib. 3. adu. Marcion. quare etiam infra sic legendum censens, nisi obstruerent ibi ms. Vaticani 3. cod. Secæque autem ab Auctore pro istodem: citra, & infra, & circa, & supra, priori loco adnotauimus num. 161. Terullianica item phrasæ iur. lib. forte, & quæ cap. 9. quæ autem spiritus.*

117. Poterit hæc opinio Hebionum continere, qui nudum hominem, & tantum ex femine David natū, non item & Dei filium constituit Iesum.] *Sic omnino lego, adde: natum, ex 2. Vatic. ms. cod. & cum istem legens: non, pro eo quod proxime accedens 1. adit, non idem, pro quo coniecerat quidem legendum: id est non, Rhenanus, sed illud magis placet. Plura vero de Hebione supra adnotauimus lib. de Præscr. adu. heret. cap. 33. num. 192. & 48. heret. 11. num. 313. Quibus hic addo, quod eiusdem hereses etiam meminerit: de Christo nudo homine, B. Iguatius Episc. ad Trallian. I. reuens, quamquam tacite satis, lib. 1. cap. 26. lib. 3. cap. 1. & aperte lib. 4. cap. 19. Eusebius Eccles. histor. libr. 3. cap. 21. alius 2.7. Hilari. li. 1. de Trinit. Epiphani. heret. 30. Philastrius, August. Theodor. Damasc. Honor. Ipsi. ad Hrabanus lib. de heret. Contra alteram eius heresim, quod Christus ex femine viri natus sit, disputat Auctor infra cap. 16. 17. ac 18. Aduersus vero utramque facit illud quod habet infra, cap. 24. Et: Non ex sanguine, neque ex carnis & viri voluntate, sed ex Deo natus est, Hebionum respondit, nempe scriptura.*

D

118. plaae Prophetis aliquo gloriosiorum.] *Adnotat Rhenanus aliquo accipi, pro: in aliquo.*

119. & aicmih angelus qui in me loquebatur.] *Recte prius Zacharia mentionem fecit, quia legitur istud Zachar. 1. 2. & sequi, cuius etiam est frequens quotidianum illud omnium Prophetarum: Hæc dicit Dominus, ubi interim ad marginem adnotauimus Ipsi. 1. & sic dicitur. Legimus autem cum Vatic. 3. ms. cod. ut quod sit significatius: coram, & sua autoritate, pro: ex.*

rum: Hæc dicit Dominus, ubi interim ad marginem adnotauimus Ipsi. 1. & sic dicitur. Legimus autem cum Vatic. 3. ms. cod. ut quod sit significatius: coram, & sua autoritate, pro: ex.

120. Non angelus quem legatus, sed ipse Dominus saluos fecit.] *Inuenitur hic locus Ipsi. 63. iuxta 70. pro eo quod ex libro veritatis B. Hieron. Non est tribulatus, & angelus facti eius saluauit eos in dilectione sua, & indulgentia sua ipse reuoluit eos, vni ex illis locis, quibus postissimum veteres probare Christi diuinitatem, vni recte ante me adnotauit iam dicitur Leo de Castro doctiss. suo in Ipsi. Comment. citans non modo Terullian. infra lib. 4. aduers. Marc. ac B. Cypri. lib. 2. Testimon. ada. ind. cap. 7. sed præterea B. Iren. lib. 3. cap. 32. Higin. Pap. Episc. 1. decretal. Hilari. in Psal. 52. Athap. lib. 1. de fid. vni. & trinit. & libr. 2. de Spiritu sancto contra Apollin. in fine. Ambros. de fide, libr. 2. cap. 9. Cyrilli. contra hæres. lib. 5. cap. 7. ac lib. 12. cap. 10. Epiph. in Actis, Chrysost. hom. 7. ad popul. Antioch. & lib. de Cognit. Dei, citans ad Eusebium. Panopol. part. 1. tit. 8. Pelagium Papam Episc. ad Virgil. Episc. denique & Synod. Nic. 2. ad. 6. Quibus addo etiam B. August. tract. 24. in cap. 6. Iamque ubi eorum dicitur, quomodo autem magis consilij angelus dicitur, & hic tantum non angelus modo saluos fecisse, sed ipse Dominus. Transposita sunt autem hic voces angelus & legatus eo quod hic de angelo agitur, infra legitur, scilicet quod angelus Patris: Non legatus neque angelus, sed nuntius. Periculum est etiam B. Cyprian. ubi supra, ut transcribitur, pro: legatus, vox interim Græca *ἀγγελο* pro: seniori, etiam Hrabano sic scripturatur.*

CAP. XV.

121. Licuit & Valentino, &c.] *Inscriptione huius capiti dicitur: Aduersus Valentinum, quod caro Christi spiritalis non sit, ex scripturis probati. De hoc enim errore Valentini sic supra, lib. de Præscr. aduers. heret. cap. 49. Hunc autem (nempe Christum) in substantia corporis nostri non fuisse, sed spiritalis nectio quod corpus de celo deferretur. Contra eundem sic Polycarum Episc. ad Philipp. Omnis qui non confiteatur Iesum Christum in carne venisse, hic Antichristus est, quale fuit Valentinus. Similiter Epiphani. her. 31. ac alii qui de hæres. scripti sunt, Philastri. August. Theodor. Damasc. Honorius, Iulianus, & Hrabanus.*

122. Dominus est Sabbati filius hominis.] *Videtur legendum: etiam Sabbati, quia sic habetur Matth. 12. vtrum refraugimus exemplaribus Vaticanis, veli quid inmutare.*

123. Homo in plaga, & cicens ferte imbecillitatem.] *Etiamsi hic desideratur vox: polius, nam non Græce modo & Latine Ipsi. 51. secundum 70. sed etiam supra Tom. 1. lib. aduers. Iud. cap. 5. legitur: Homo in plaga polius. Verum non habent ms. cod. Vatican. neque Ambros. in Psal. 61. ubi ad idem institutum hæc scriptura citatur, neque etiam B. Cypri. lib. 2. Testimon. ada. Iud. cap. 13. neque Ipsi. Aucto paulo post eandem scripturam repetens, neque etiam dicit I. Labar. Iud. cap. 14. ut infra lib. 3. adu. Marc.*

124. Et homo est, & quis cognoscit illum?] *Omnino suffragari: cognoscet, pro: cognouit, quia præterquam quod Græce est illud & in Hebræis, Chaldaicis, ac Latinis exemplaribus, etiam Aucto id legit infra lib. 3. adu. Marc. & supra dicit lib. adu. Iud. cap. 11. ubi vult dicitur, in scriptura num. 163. Eodem vero modo etiam Epiph. legi her. 30. contra Hebionem agens.*

125. Et super nubes tamquam filius hominis.] *Super nubes paraphrasticè transiit Auctor, pro eo quod Græce & Latine est Dan. 7. & Ipsi Aucto legit supra lib. adu. Iud. cap. 14. & infra lib. 4. adu. Marc. cum nubibus. Desiderantur hic etiam voces: ecce, & cæli, quæ alibi habentur.*

126. Iesum Nazarenum virum vobis à Deo destinatum.] *Quam destinatum veritatis Auctor, debuit legisse Græce, sicut etiam plura quadam Græca moderna, & dicitur, id est, demonstratum, declaratum, siue exhibitum, quod etiam legit haud dubie qui in Syriacam linguam vertit, ex qua Latinus interpret: qui à Deo apparuit apud vos. Alij codices legunt, & dicitur, quod redit ueritas vulgaris interpret, approbatum. Accipit itaque: destinatum Aucto, pro: uelut adiectum, propositum, id est, demonstratum, non sicut atque dixit supra lib. adu. Valent. cap. 1. num. 30. quos non debemus hæreticos. Interpretatur autem virum Auctor, uerum hominem.*

127. Nam ut penes quendam ex Valentini factione legi, &c.] *Videtur intelligere Alexandrum, de quo cap. sequi, eo quod addidit: ille, tamquam de quo prius sit locutus. Legimus autem cum 2. Vatic. cod. T. Talia & ethnici uolabant, addita Coniunctio.*

128. defecta citra filios hominum.] *Recte sic legitur Vati. 3. ms. cod. pro: delecta, more Terullianice, qui passus pro alio est, sole, nam & supra lib. adu. Iud. cap. 14. & infra li. 3. adu. Marc. legitur apud Auctorem: deficiens citra filios hominum, cui corrigenda: uox Græca *κατα* pro: apud 70. & supra Græcam lectio, pro: & ea quæ hodie existit ad uerbum ex Hebræo translata.*

129. Agnoscent hominem Deo mixtum.] *Hanc locum interatus uiderit B. Cyprian. lib. de Idolol. uanitat. quum dixit: Dicitur enim homine miscetur. Quod quomodo intelligatur, explicat Aucto supra c. 3. dum dicit: Non potes dicere: si natus fuisse, & hominem uere induisset, Deus esse desisset, amittens quod erat, dum adsumit quod non erat. Periculum enim ratas fuit Deo uultum est. Non accipitur itaque illa mixtio, ut una fuerit natura, sed dua, secundum orthodoxos Patres natura in Christo agnoscentia, facta.*

divina & humana. Itaque dicitur eo loquendi genere significare...

C A P. XVI.

130. Insuper argumentandi libidine ex forma ingenii heretici...

131. Alexander ille. Quin iste Valentinianus fuerit, non est dubium...

C A P. XVII.

132. Sed remissio Alexandri. Hoc caput in scriptis: Quod carnis...

133. cum Plalmis Valentinii. Eorumdem infra fit mentio iterum...

134. ad vnam iam lineam congregationem dirigamus. De hac...

135. Quamquam liquit iam. Praeterea liquit inquit Rhenanus...

136. Emanuelem nobiscum Deum. Sic restituitur ex lib. 3. adu. Marc.

137. Et tamen ne mihi vacet. Id est, si ustrancus fuerit, in cuius...

138. magnum & similitudinem suam. Hic hac duo continent...

139. Immo concepit. & verbum diaboli semen illi fuit. Cuius...

C A P. XVIII.

141. Nunc ut simplicius respondeamus, &c. In scriptis est...

142. nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona. Tacite...

143. aut si ex femine ipso factum est, dicit scriptura, &c. Adnotatu...

144. Quod in carne natum est, caro est, &c. Ad eundem modum...

C A P. XIX.

145. Quid est ergo Non ex sanguine, &c. Capiti huic in scriptis...

146. adulteratores eius. Recte vocat, adulteratores scripturae...

147. obduxero. Obducere inquit Rhenanus, pro: committere, pro...

148. vult ostendat esse semen illud arcanum electorum & spirituum...

149. qui e dedit in nomine Domini. Hic, est Graece habentur...

150. ut de D. immo scriptum est: & ex Deo natus est. Ista autem...

151. Oro vos, si Dei spiritus non de vultu, &c. Quam sic haec...

C A P. XX.

152. Qualis est autem tortio sitas vestra, &c. Titulum huic capiti...

153. Platoni Valentini. Similiter supra lib. de Praescript. adu. haren. cap. 7. de eodem...

A

ibidem num. 59. tum pluribus locis lib. v. adu. Valent. offendimus. De Plalmis autem eius vide supra num. 134.

154. Quia tu es qui auulisti me ex utero matris meae, &c.] Vocem *conuocatus* transiit ad uellere, quam alij extrahere, addens illud matris meae, ex sequentibus uerbis, ad maiorem emphasin. Deinde uocem *conuocatus*, utrum, pro quo alij: uentrem & uirgines, uulnam uertit, iust enim omnia haec *synonyma*. Legimus autem etiam secundo loco: Ecce alud, ex 2. Vat. cod. ms. pro Ecce aliter.

155. per illum nerum umbilicatem.] Etiam hoc ad paradoxon pertinet auctoritas, de aperto utero uirginis Mariae in Christi natiuitate, de quo inter Prolegomena.

156. pendentibus exinde uenis fencinam illam, &c.] Vox: pendentibus, a pendo deriuari hic debet, non a pendo, ac fidicari: uenis natura quodam debito perfluens uenis fencinam illam, non secus atque pendere nauum dicimus.

157. regeneratio nostra spiritaliter ab omnibus inquinamentis sanctificata.] Locus adnotandus contra eos, qui per baptismum negant omnia inquinamenta nostra sanctificari, sed reatum manere, de quo vide Adn. nostrum supra lib. de Baptif. ca. 1. nu. 4.

C A P. XXI.

B

158. Si ergo contendunt hoc compertisse nouitati, &c.] Hoc caput in scripturis, Quod uere ex uirgine natus sit Christus, per scripturas probati. In quo auctorem imitatur multis idem scripturis adductis B. Cypri. T. 1. adu. Iud. l. 2. e. 8. 9. 10. Et in Atqui ubi: accedant adhuc communis ad congressum, noue comparatiuum deducit a communis, sine communis.

159. an & angeli conceptum & partum uirginis adnuntiantes?] Intelligit rati angelum, qui in somno apparuit Ioseph, Matth. 1. tum Gabrielis angelum, qui missus ad Mariam uirginem, Christi conceptum & partum adnuntiauit.

160. an & omnisiam scriptura quaecunq; matrem pronuntiat Christi?] Reperitur haec scripturae Mat. 1. 2. 12. 13. Mar. 3. Luc. 1. 2. 8. Iuan. 2. 6. 10. Et Ad. 1.

161. Benedictus fructus utri tui.] Sic omnino restituitur ex Vat. 2. ms. cod. pro Beatus, quia & Graece est uerbum, & non modo B. Cypri. sed & Patres omnes ita uertere solent.

162. An quia ipse est flos de uirga profecta ex radice Iesse, &c.] Omnino lego: profecta, pro eo quod erat nullo sensu bono: proiecta, nam Ista in. legitur Ihesus ueritas, id est, egredietur, seu, ut legit auctor infra lib. 5. adu. Marc. P. 1. uirga de radice Iesse, pro quo interim paraphrasticis supra lib. adu. Iud. cap. 7. nascetur, ubi & l. adu. Marc. 3. locum hunc eodem modo explicatum uidere est. Atqui legunt quidem ms. 3. Vat. cod. eruitur in fructum, sed, eruditur, Tertullianicum est.

C

163. & Iesse per Dauid sciant adherere. Ideo hunc fructum, &c.] Etiam hic locus ita restituitur, pro eo quod erat: & Iesse per Dauid sciant adherere Deo. Hinc fructum, nihil enim ad instrumentum faciebatur Deo: & sensum sic curabat.

164. ex lumbis Dauidi, &c.] More suo aduocit ad duas scripturas auctor, P. 1. nempe 131. & Ad. 2. aut altem, sicut Lucas uidebat, ita etiam uentris nomine lumbos intelligit hic auctor. Nam pro eo quod legitur P. 1. l. 11. secundum omnes, & ipsum auctorem infra l. adu. Marc. 3. Iurauit Dominus Dauid, &c. de fructu uentris tui (Graece est: quod dicitur) ponam super thronum tuum, Ad. 2. sic interpretatur Petrus: Prophecia igitur quae esset, & sciret quia iurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius (Graece est: & quod dicitur) sed, adu. Marc. 3. l. 11.

C A P. XXII.

D

165. Deleant igitur & testimonia demonum, &c.] Quam eiusdem sit argumenti hoc caput cum precedenti, nouo titulo non est opus.

166. Filium Dauid proclamantia Iesum.] Etiam hunc locum restitui ex Vat. 3. ms. cod. omiffa Praepositione: Ad, plane superflua. Porro mirum est, ad quem locum hic aduocit auctor, quum nusquam legatur apud aliquem euangelistarum daemonia filium Dauid proclamantia Iesum, sed dumtaxat ab iis dicitur Marc. 1. & Luc. 4. Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? & Luc. 4. Quia tu es filius Dauid, nisi forte ipsi codices ita legunt: uerum, quod illud magis miraculo conueniat. Videtur etiam hic memoria lapsus, ut alibi non semel, qui illud Chanaanicae matris, Matth. 11. misericordiae filii Dauid, filia eius ad demonio uocata ad scripturam, aut putauerit matrem id ex ore filii dicitur, Carie ipse auctor infra l. adu. Marc. 3. cap. Lucas, legit, & ueluterrime explicat illud: Iesu Nazarene, & rursus Tu es filius Dei.

167. Matthaeus fidelissimus Euangelii commentator, &c.] Magna (inquit Rheban) laus Matthaei Euangelistae.

168. Liber generationis Iesu Christi, &c.] More suo generationem dicit auctor, pro generatione, sicut etiam lib. sequenti de Resurrect. carn. a conditione generatione.

169. & in femine tuo benedicentur omnes nationes, &c.] Etiam istud partim suspexit ex ueteri Testamento, Gen. 22. ac 26. partim ex nouo, Gal. 3. quia pro illo quod illic legitur: in femine tuo, legit Apostolus: in te: qui tamen etiam, uerbis non multo post sequentibus hic citatur, illud explicat: Non dixit feminibus, tamquam de pluribus, sed, femini, tamquam de uno, quod est Chri-

stus. Omnino enim lego: femini, pro eo quod erit: femine, & addo secundo: tamquam, quia sic legitur Apostoli exemplaria Graeca, Latina, & Syriaca. Atque adeo uidetur etiam Apostolus respicere, non solum ad illum locum Gen. 22. sed ad alius promissiones, quae Abraham dicitur, & femini eius, Gen. 12. 13. 15. & 17. Aus fortissimi est hic in sensu abundare licet, respicit Apostolus ad illud Cantici Mat. 1. Luc. 1. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham & femini eius. Atqui cum Apostolo omittit hic auctor, terrae, quod habetur additum in Genesi, & etiam supra reperitur, adu. Luc. 1. Different autem in hoc a uulgato interprete, quod uerba: delemimus, ac: de uno, quod ille in uulgato, uox Graeca iam uerumque significat, Syriaca translatione neutrum habet.

C A P. XXIII.

170. Sed agnoscamus adimpleti, &c.] Titulum huic capiti esse Tertullianus indicat: Quod in illis adimpletur Prophetia Simeonis, de signo cui contradicetur.

171. & in lignum cui contradicetur.] Sic legitur partim ex additione, partim ex 1. Vat. ms. cod. pro quod contradicetur, tum quod appellatur paulo post, signum contradicibile, tum quod Graec. in Luc. 2. adu. Marc. 3. quod denique etiam sic legitur B. Aug. in P. 1. 88. & Origenes in homilia alicubi.

172. Propterea dabit uobis Dominus in se lignum.] Omnino sic legendum patet, tum ex uoce Graeca: & 2. 2. tum ex uoce Hebraea: donai. Ista 7. quare etiam supra Tom. 1. lib. adu. Iud. cap. 9. & quod B. Cypri. Testim. l. 2. e. 9. ubi haec tenus: Deus legitur.

173. Academicismi, &c.] Propterea Academicos uocat hic haereticos, quod, sicut illi uerbi adfirmantur.

174. non uirgo quantum a partu.] De hoc paradoxa Auctor, quod pro se etiam Heluidius citabat: quod reperitur infra Tom. 1. lib. de Monogam. inter Prolegomena nostra latius. Omitimus autem cum 3. Vatic. cod. ms. particulam: hoc uis particulam, legentes cum Euangelista Mat. 1. Quod amplius, hoc a malo est, & illud uero nuptie, superfluum, ubi legitur, in partu suo nuptie, ipsa particula corporis legi, de quo altero paradoxa etiam inter Prolegomena dicitur, hic dumtaxat, sanum aliquem sensum scripturae sequenti adferemus.

175. Omne masculinum adaperies uuluum, &c.] Hae scripturam citat auctor, sicut etiam Luc. 2. Nihil potius hae scripturae pro opinione auctoris, quia sic potest intelligi, ut Christus quidem masculinum uirginis Mariae membra aperuerit, sic tamen uis uuluum uirginis clausura non conuelleret. Prinde eleganter quidem Graecus, & Reuerend. Dominus Iansenio citatus Comment. Concord. Euang. cap. 10. Solus inquit) Christus nondum apertam superuolauerit aperuit, & clausura naturae uirginis seruauit. Et B. Hieron. lib. 2. aduers. Pelagian. Solus Christus clausas portas uuluum uirginis aperuit: quae tamen clausa uirginis permanserunt. Hae est enim porta Orientalis clausa, per quam solus Pontifex ingreditur, & excedit, & nihil in uuluum semper clausa est. Sicut autem legas cum egerit, Dicitur, sicut cum Vatic. 3. ms. cod. sancti filius, perine est, sicut uicium legendo: clausam patefecit, aut: clulam.

176. Legimus quidem apud Ezechielum de uaccilla quae peperit, &c.] Ad idem ex 3. Vatic. ms. cod. & quare autem diligenti Lector, ubi haec scriptura reperiri possit. Reperitur quidem Iob. 21. iuxta translationem Hieronymi. Vacca peperit, & non est priuata fructu suo, pro quo quis possit conuicere letum esse: & est priuata fructu suo, nisi longe aliter Graece esset, & hic Ezechiel citaretur. Ex uidelem legitur: ne uos iam tunc prouident (aut peruidens) spiritum sanctum, pro eo quod erat: nenos iam tum, utroque.

C A P. XXIV.

177. Quod enim Elias iaculatur, &c.] Caput hoc in scripturis: Quod eisdem haereticos etiam alie scripturae suggillat.

178. Vae qui faciunt dulce amarum, & tenebras lucem, infra haud absimiliter scripturae adu. Gnosticos, cap. 1. Vae qui dulcem amarum, & lucem in tenebras conuertunt, uerobis, sensum potius quam uerbum Ista. 2. citatur, nam ibi legitur uerbum transpositum etiam secundum 70. Vae potentes tenebras lucem, & lucem tenebras, potentes amarum dulce, & dulcem amarum. Lega autem ex 3. Vatic. ms. cod. & caro non alia sit quam uideretur.

179. Ego sum (inquit) Deus, & alius absque me non est.] Videtur hoc sumptum ex Ista. 45. cap. ubi legitur: Ego Dominus Deus, & non alius, & rursus non est Deus praeter me, uti etiam supra adnotauimus lib. aduers. Hermetico, cap. 6. num. 2. Simile est etiam illud Ista. 46. Ego sum Deus, & non est Deus praeter me, & Dicitur 32. Videre quod ego sum, & non est Deus praeter me. Lega autem ex dictis 3. Vat. ms. cod. Et cum alius (id est, sicut loqui solet, alio loco) pro alio.

180. Ante me Deus non fuit.] Etiam hoc ex Ista sumptum, & ubi secundum 70. legitur: Ante me non fuit alius Deus, quod quare alii quidam ad sumum, auctor potius ad patrem Deum refert, dum Genealogia dicitur, & non ualentinianorum Genealogia addit, necio quas illas & non ualentinianorum Genealogia pullat, de quibus uide supra integram librorum aduers. Valentinianorum Genealogia dicitur, & nobis restituenda. De scriptura uero qua Hebraei respondetur, supra cap. 19. secundum quod summum: &, cum 3. Vatic. ms. cod. legentes: utrobique: de celo pro de celis. Quod denique emergema, lib. de Praescript. adu. haer. cap. 10.

XX XVI. A
XX XVII.
XXXVIII.
XXXXIX.
XL.
XLI.
XLII.
XLIII.
XLIV. B
XLV.
XLVI.
XLVII.
XLVIII.
XLIX.
L.
II.
LII.
LIII.
LIV.
LV.

Quamquam adeo carnem Christus dicat nihil prodesse, ex materia dicit, sensum esse dirigendum.
Maxime, quoniam etiam factis mortuos resuscitando, futuram resurrectionem significavit.
Resurrectionem quoque Apostolicorum Actorum instrumenta reslari.
Perperam proinde, suo etiam more haereses pro se interpretari, interiore, & exteriori hominem, quasi per corruptionem, exteriori carni corruptelam intelligat.
Sicuti etiam illud de domo tabernaculi nostri, qua dissoluitur. Sed demutari dumtaxat cadauera, non morte deorari, quoniam Gigantum antiquissimorum crates adhuc superant, sicuti etiam dixerit Auctor alibi.
Neque vero etiam peregrinationem a corpore pro ipsi facere, quod addat Apostolus, reportare debere per corpus secundum quae gessit quis, bonum sive malum.
Item etiam inde quod dicitur: Vitam Iesu manifestandam in corpore.
Alia etiam cecitate eos impingere, in veterem & novum hominem.
Sicuti idem Apostolus carnem damnare videatur, carnis opera damnando.
Carni enim salutem reprobittere.
Aperissime denique I. Cor. 15. Resurrectionem carnis ab illo confirmari.
Atque adeo ex antecedentibus dicit, quali conditione exhaeridaverit a regno Dei carnis & sanguinem, nempe carnis opera. Immo, omnis eiusmodi interpretationibus, ipsas quoque substantias carnis & sanguinis, non aliter quam sunt, intellectas, licet resurrectioni vindicare.
Vel per Christum idipsum probari, qui carnem & sanguinem secum vexit in caelum.
Et vero, etiam eodem corpore venturos mortuos, disputare Apostolum.
Nec enim corpus animale, posse animam intelligi, sed carnem. Nec etiam, ut supra adigit, carnem a vita deorari, sed id quod in ea mortale est.
Aliud insuper esse demutationem, aliud perditionem carnis.

Alioqui absurdum esse, aliam substantiam, nempe carnis, operari, aliam, nempe animae, mercede disungi.
Oportere etiam resurrectionem integram credere, scripturas id affirmantibus.
Et carnem itaque & animam, sententiam salutis antepa subituram.
Sexu etiam & membris saluum hominem resurrectionem, etsi vacent a solitis officiis vite necessariis.
Praesertim quoniam quadam illorum officia, quibus Deum laudamus & prophetamus, remansura sunt & etiam in hac vita vacent cibis ieiunio fustis & sexum a gentura subducant spadores voluntarii, & Christo maritate virgines.
Futuros denique nos, non angelos, sed sicut angelos Dei.
Quocirca concludi, Resurrectionem carnem, & quidem omnem, & quidem ipsam, & quidem integram.
Ceterum, praeterquam quod dicto I. cap. titentur Libri de Anima, de Carne Christi, & adversus Marcionem Libri secundus & tertius, sicuti horum alter iterum cap. XIII. ac de novo Liber de Anima, cap. XVII. & XLV. qui omnes absque controversia Tertulliani sunt, etiam nominatim in huius Libri mentio (unde colligitur, quod in huius Tomi Praefatione diximus, eodem serere hoc conscriptis tempore) tum supra sub finem libri de Carn. Christi, tum infra lib. 5. adversus Marcionem, cap. x. Prioris loci haec sunt verba: RESURRECTIO NOSTRA CARNIS, alio libello defendenda; hic habebit praedictionem, manifesto iam, quale fuerit quod in Christo resurrexit. Posterioris, ubi Epistolam I. ad Corinthios explicat: Revertamur (inquit) nunc ad RESURRECTIONEM, cui & alias quidem proprio volumine factis fecimus. omnibus haereticis resistentibus; sed nec hic desumus, propter eos qui illud opusculum ignorat. Atqui Liberum hunc MS. videntur Tribemius & Politianus. In lucem primus edidit Rhenanus ex Paterniacensi & Hispaniensis codicibus, cum Scholiis deinde castigatorem ex Gortensii, cum Adnotationibus, castigavit deinde Gelenius ex Britannico codice Lelandi. Nos denique iterum recognovimus ex Vaticanis tribus, & Anglico Iohannis Clementis MS. exemplaribus, ac Latinis coniecturis, & novo Argumento ac Adnotationibus auximus.

LVI.
LVII.
LVIII.
LIX.
LX.
LXI.
LXII.
LXIII.

TERTO
OPERTU

C

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI DE RESURRECTIONE CARNIS LIBER.

Cap. I.

INDICIA Christianorum, resurrectionis mortuorum: illam credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus inridet, existimans nihil superesse post mortem: Et tamen defunctis parentant, & quidem impensissimo officio pro moribus eorum, pro temporibus esulentiorum, ut quos negant sentire, quicquam, etiam desiderare praesumant. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque, quum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit, iisdem ignibus & promerens & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem. sacrificat, an insultat, 3 quum crematis cremat. Plane cum vulgo interdum & sapientes sententiam suam iungunt. 4 Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. At & Seneca. omnia post mortem finiri, etiam ipsam. Satis est autem, si non minor Philosophia Pythagorae & Empedocli. Sed Platonici immortalem animam & contrario reclamant: immo adhuc proxime etiam in corpora remeabilem affirmant, etsi non in eadem, 6 etsi non in humana tantummodo, 7 ut Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum recenseantur. 8 Certo recidantur animae corporalem pronuntiauerunt, tolerabilius mutata quam negata qualitate: pulata salute. 9 liceat non addita veritate. Ita seculum resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat. 10 Si vero

& apud Deum aliqua secta est, Epicureis magis adhaerens quam Prophetis, sciemus quid audiat a Christo u Sadducaei. Christo enim servabatur omnia retro occultata nudare, dubitata dirigere, praescripta supplere, praedicta representare: mortuorum certe resurrectionem, non modo per semetipsum, verum etiam in semetipso probare. Nunc autem ad alios Sadduceos praeparatur, 12 partiaris sententiae illorum. Ita dimidiam agnoscunt resurrectionem, solius scilicet animae, aspernati carnem sicut & ipsum dominum carnis. Nulli denique alii salutem corporali substantia invident, quam 13 alterius diuinitatis haereticis. Ideoque & Christum aliter disponere coacti, nec creator carnis habeatur, in ipsa prius carne eius errauerunt, 14 aut nullius veritatis contententes eam secundum Marcionem, & Basilidem, aut propriae qualitates, secundum haereticos Valentini, & Apellem. Atque ita sequitur, ut salutem eius substantiae excludant, cuius Christum consortem negant, certum illam summo praedictio resurrectionis instructam, si iam in Christo resurrexit caro. 15 Propterea & nos volumus praesertim DE CARNE CHRISTI, quo eum & solidam probamus aduersum phantasmatis naturam, & humanam vindicamus aduersus qualitates proprietatem, 16 cuius conditio Christum & hominem & filium hominis inscripserit. Carnem enim atque corporum probantes eum, proinde 17 & obducimus, praescribendo nullum alium credendum Deum praeter

Cap. II.
Matth. 22.

G
C
D
H
Cor. 1.